

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Místo svobodných škol v české kultuře
A placing of free schools in the Czech culture

Lenka Scholzeová

Vedoucí práce: Mgr. Zbyněk Zicha, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B NJ-ZSV

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Místo svobodných škol v české kultuře potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 20. 4. 2018

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Zbyňku Zichovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Mé poděkování také patří paní ředitelce Svobodné školy Praha Mgr. Šárce Hauznerové za pomoc a ochotu při zpracování výzkumné části.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se mezioborově zabývá problematikou svobodných škol v České republice. Základní perspektivou práce je hledisko antropologické, ale samozřejmě není opomenuto ani hledisko pedagogické, sociologické a filosofické. Bakalářská práce se nejprve zabývá souvislostí kultury a vzdělání, místem svobodných škol v současném systému vzdělávání a kultuře, následně se zaměřuje na problém vlivu svobodných škol na žáky, a to s ohledem na jejich budoucí možné uplatnění ve společnosti. Jedna z klíčových otázek práce zní: „Jaký přínos mohou mít svobodné školy pro osobnostní rozvoj jedince v českém kulturním prostředí?“ Součástí projektu bakalářské práce jsou také návštěvy ve svobodných školách, pozorování, případně kvalitativní výzkum realizovaný prostřednictvím rozhovorů. Úkolem práce je reflektovat svéráz svobodných škol a jejich úlohu v kontextu české kultury.

KLÍČOVÁ SLOVA

svobodné školy, kultura, vzdělávání, Summerhill, Sudbury Valley

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the issue of the free schools in the Czech Republic. The basic perspectives of the thesis are anthropological, sociological and also philosophical. The bachelor thesis deals mainly with the context of cultural and education, and the place of free schools in the current system of education and culture. Furthermore, it focuses on a problem of the influence of free schools on pupils in the view of their possible future application in a society. One of the key questions of the thesis is: What contribution would the free schools have for the personal development of an individual in the Czech cultural environment. A part of the bachelor thesis includes the visits of free schools, observations and qualitative research by interviews. The aim of the thesis is to reflect the habits of free schools and their role in the context of Czech culture.

KEYWORDS

free schools, culture, education, Summerhill, Sudbury Valley

Obsah

Úvod	6
1 Kultura a vzdělávání	8
1.1 Kultura	8
1.2 Vzdělávání	8
1.2.1 Historie vzdělávání	9
1.2.2 Filosofický pohled na vzdělávání	13
1.2.3 Český vzdělávací systém	15
1.2.4 Změny ve vzdělávání	19
1.3 Vztah kultury a vzdělávání	20
2 Svobodné (demokratické) vzdělávání	22
2.1 Financování svobodných škol	24
2.2 5 základních pilířů demokratického vzdělávání	24
2.2.1 Svoboda	24
2.2.2 Demokracie	25
2.2.3 Hra	26
2.2.4 Seberegulace	27
2.2.5 Věkově smíšené skupiny	28
2.3 Rozdíl mezi tradičním a svobodným systémem vzdělávání	31
3 Modely svobodného demokratického vzdělávání	34
3.1 Summerhill	34
3.1.1 Alexander Sutherland Neill	34
3.1.2 Filosofie školy	35
3.1.3 Fungování	38
3.1.4 Samospráva a vedení školy	39

3.1.5	Děti v Summerhillu	41
3.2	Sudbury Valley	42
3.2.1	Zakladatelé.....	43
3.2.2	Filosofie školy	43
3.2.3	Fungování	44
3.3	Svobodná škola Praha	45
3.3.1	Charakteristika školy	45
3.3.2	Fungování	48
4	Výzkumná část	49
4.1	Průběh rozhovoru.....	50
4.2	Výzkumná zjištění	51
4.2.1	Rodina 1.....	51
4.2.2	Odpovědi na otázky	51
4.2.3	Rodina 2.....	52
4.2.4	Odpovědi na otázky	53
4.2.5	Rodina 3.....	54
4.2.6	Odpovědi na otázky	55
4.3	Interpretace výzkumného zjištění	56
5	Diskuze	58
6	Místo a přínos svobodných škol v ČR.....	60
	Závěr.....	64
	Seznam použitých informačních zdrojů	66
	Seznam tabulek.....	69

Úvod

Jako studentka pedagogické fakulty jsem se dlouhou dobu rozmýšlela, jaké bude téma bakalářské práce, aby mne její psaní bavilo a naplňovalo. Jasně jsem měla ve druhém ročníku, kdy jsem chodila na orientační praxi k panu doktorovi Zichovi, kterého jsem si shodou okolností zvolila jako vedoucího své práce. Na orientačních praxích jsme navštěvovali různorodé druhy vzdělávání od tradičního až po různé alternativy, tady se mi dostalo do povědomí téma svobodných škol, do té doby jsem o něm nikdy neslyšela. Myslím si, že s tímto problémem se potýká daleko více lidí, než si všichni myslíme, což je velká škoda. Je potřeba, aby se svobodné vzdělávání dostalo do povědomí více lidí, než tomu je doteď, aby mohlo být bráno jako alternativa tradičního vzdělávání.

Alternativních směrů vzdělávání je velké množství od Daltonského plánu, přes Montessorri, Waldorfskou školu po svobodné a demokratické vzdělávání, kde bych se chtěla zastavit, tímto vzděláváním myslím školy typu Summerhill a Sudbury Valley.

Fenomén svobodných demokratických škol se dostává do popředí našich životů a životů rodičů velmi pomalu, ale přeci jenom už zaujímá své místo. Bohužel se stále setkáváme s určitou skepsí a odmítavostí. I já sama jsem se s tím setkala, když se mě někdo zeptal na téma mé práce, tak jsem se setkávala pouze se dvěma názory, první názor byl takový, že dotyčný vůbec nevěděl, co svobodné vzdělávání znamená, druhý názor měl ryze odmítavý postoj, nebyla žádná střední cesta. Za původ těchto názorů považuji převážně neinformovanost či nezkušenost s jinými alternativami, než je tradiční vzdělávání a toho bych chtěla svou prací docílit, třeba někdo po přečtení změní názor nebo si svůj názor naopak upevní, to už neovlivním.

V České republice nepanuje dostatečná důvěra ve svobodné demokratické vzdělávání. Slyšela jsem spousty názorů ze stran rodičům, jak je tento druh vzdělávání problematický, že děti ve škole nic nedělají, nemusí se nic učit a že z nich tím pádem nic nebude, ale opak je pravdou. Přesně tento problém bych chtěla ve své práci zkoumat, jaké místo zaujímají svobodné školy v české kultuře. Chtěla bych vyvrátit negativní smýšlení a vybudovat větší důvěru v lidech, kteří se odmítavě staví ke svobodným školám. Je možné, že k tomuto závěru nedospějí, ale i takový může být závěr práce.

Bakalářskou práci začnu krátce kulturou v České republice, dále se pozvolna přesuneme ke vzdělávání jako takovému, seznámíme se s dvěma pohledy nahlížení na historii vzdělávání, poté si popíšeme ve zkratce vzdělávací systém u nás a popíšeme si vztah kultury a vzdělávání.

V druhé kapitole si nastíníme svobodné (demokratické) školy v porovnání s tradiční formou vzdělávání. Vysvětlíme si nejzákladnější pilíře svobodného vzdělávání.

Další kapitolou se postupně přesuneme ke dvěma nejhlavnějším školám, které představují svobodné vzdělávání. Začneme školou Summerhill, řekneme si něco o jejím zakladateli, zmíníme filosofii školy a popíšeme její fungování. Dále si popíšeme školu Sudbury Valley, její historii, zakladatele, filosofii a fungování. V neposlední řadě zmíníme pár informací o Svobodné škole v Praze, na které je postavena část výzkumná.

Ve výzkumné části se budeme věnovat kvalitativnímu výzkumu v podobě rozhovorů se třemi žáky již zmíněné svobodné školy a dále v této části budou zaznamenány mé poznatky.

Cílem práce je představit alternativu k tradičnímu systému vzdělávání, obohatit čtenáře o přínosné poznatky k doposud málo probíranému tématu. Vyvrátit mýty o svobodném vzdělávání, které panují u velké většině lidí na našem území. Představit, jaké místo zaujímají svobodné školy v české kultuře. A v neposlední řadě pomocí rozhovorů a návštěv zjistit na kolik dokáží žáci reflektovat svéráz svobodných škol, zda jsou děti na škole spokojené a zda dokáží přijmout svobodu a odpovědnost, která jim je na škole svěřena do rukou.

1 Kultura a vzdělávání

V této kapitole si představíme kulturu v České republice, pojmově si vymezíme vzdělávání na našem území a seznámíme se s historií vzdělávání, jak z pohledu dějin, tak z pohledu filosofie. Se vzděláváním v České republice souvisí vzdělávací systém, který si představíme. Nesmíme také opomenout změny ve vzdělávání, jež nastaly po roce 1989 a úzce souvisí se svobodným vzděláváním. Závěrem této kapitoly bude již zmiňovaný vztah kultury a vzdělávání.

1.1 Kultura

Jak tvrdí sociolog E. Durkheim, funkcí výchovy je utváření sociální bytosti jako projekce společnosti do individuí.¹ Zásadní místo zde zaujímá kultura, která je tím, co společnost naplňuje, co z lidí dělá lidi. Předáváme si ji z generace na generaci. Kultura je hierarchizovaná, pod tímto slovem si člověk představí mnoho pojmů od umění, vzdělávání, právo, přes zvyky, obyčeje až po technologie a vědu. V každé společnosti je kultura chápána jinak, v dané společnosti existuje soubor obecných a uznávaných pravidel, které pro ni platí. Pravidla, která platí u nás, nemusí být platná v jiných zemích a naopak. Kultura zajišťuje odlišnost mezi společnostmi také pomocí věkových skupin, stavů, profesních skupin a tříd.

Česká republika se považuje za jednu z velice kulturních zemí, pyšníme se svojí kuchyní, slavíme velké množství svátků, dodržujeme tradice, ale i v České republice vznikají odlišnosti. Například na Moravě dodržují své tradice, které Pražané na svém území nedodržují, nebo dokonce neznají. Jakožto v demokratickém státě, je u nás i kultura demokratická, někdo navštěvuje pravidelně divadla, někdo chodí na koncerty a jiní zase navštěvují přednášky týkající se politiky. Mezi kulturu patří i vzdělávání se a pravidelná školní docházka. Člověk kulturní jedná podle určitých pravidel, která jsou pro danou společnost typická, kultura je držitelem tradic a hodnot, které si lidé mezi sebou předávají.

1.2 Vzdělávání

V různých pedagogických knihách, jako je například kniha *Moderní pedagogika od Průchy*, se dočteme, že vzdělávání je proces, který směřuje primárně k rozvoji jedincových

¹ HAVLÍK, KOŤA, *Sociologie výchovy a školy*, 2011, s. 36, [cit. 2018-02-02].

vědomostí, dovedností, návyků či schopností. Výsledkem tohoto procesu je potom vzdělanost, vzdělání či určitá kvalifikace.²

V sociologických knihách vzdělávání úzce souvisí s výchovou. Výchovou se rozumí záměrné ovlivňování socializačních procesů³ a to vše v harmonii s uznávanými normami ve společnosti a učením se nových společensky uznávaných rolí. Vzdělávání je vštěpování znalostí a dovedností⁴ nezbytných pro utváření a napodobování rolí, které nám výchova dala.

Pro mnoho z nás znamená vzdělávání navštěvovat pravidelně školu, poslouchat ve škole na slovo, učit se, co nám někdo nařídí, připravovat se na zkoušky nebo písemky, ale je opravdu důležité si ujasnit, jaký je pravý význam vzdělávání. Vzdělávání by mělo vycházet z nás samotných, nemělo by být ničím nucené, protože pokud někoho budeme nutit k zapamatování pojmů násilím, tak za týden ho můžeme nutit znova, jelikož si nebude nic pamatovat. Celý život se něčemu učíme, proto by škola měla být tím místem, kde nás naučí, jak se správně učit.

Člověk se musí naučit určitému přehledu. Co s lidmi, kteří se celý život učí pojmy a odvypráví nám celou encyklopedii z paměti, když pak nedokáží určitý problém uchopit a s danými informacemi náležitě pracovat.

1.2.1 Historie vzdělávání

Následující pohled je ryze antropologického, sociologického a historického náhledu na vývoj vzdělávání. Ne všichni s tímto vývojem musí souhlasit, z toho důvodu si později představíme i pohled druhý a to filosofický.

Hlavní důvod, proč svou bakalářskou práci hned po kultuře začínám historií vzdělávání, je, že si myslím, že je potřeba, aby každý, kdo ji bude číst, nejprve znal historický kontext, díky němuž je možné pochopit proč a za jakým účelem svobodné školy vznikají, proč nesouhlasí s tradičním systémem, který je v převážné většině světa nastaven.

² PRŮCHA, *Moderní pedagogika*, 2017.

³ HAVLÍK, KOŤA, *Sociologie výchovy a školy (Vymezení, vývoj sociologie výchovy a vzdělávání)*, 2011, s. 13.

⁴ HAVLÍK, KOŤA, *Sociologie výchovy a školy (Vymezení, vývoj sociologie výchovy a vzdělávání)*, 2011, s. 13.

Účelem této kapitoly není kritika, ale jde o to, aby si po přečtení udělal každý vlastní názor a náhled na tuto problematiku.

Abychom správně pochopili, proč je vzdělávání takové, jaké je, musíme se na něj podívat od úplného počátku, jelikož podoba vzdělávání je produktem historie.

Na počátku jsme byli po několik tisíc let všichni lovci a sběrači. Děti se vzdělávaly samy pomocí různých her, rodiče tyto jejich způsoby brali jako přirozené. Většinu našeho života jsme žili jako kočovníci v ne moc početných skupinách. Přirozenost lidí a přizpůsobení se k učení se vyvinulo na základě života lovců a sběračů.⁵

Antropologové zkoumali skupinky lidí v zapadlých částech světa, kterým zůstala podoba původní kultury až dodnes, kteří nebyli nijak poznamenáni moderní dobou. Tyto skupinky si byly v mnoha směrech podobné, lišily se pouze jazykem a kulturními tradicemi. Antropologové byli překvapeni jejich přístupem k dětem. Děti a adolescenti jsou po celý den na vlastní noze, mohou si hrát a prozkoumávat cokoli je napadne, aniž by jim do jejich denních aktivit zasahovali rodiče. Tento postup se rodičům osvědčil na základě několikaletých zkušeností. Tento postup byl i základním kamenem svobodných škol, víra v sebeřízené vzdělávání.⁶

Zastánci těchto proudů věří v to, že děti v raném věku ještě nejsou připravené na učení, je potřeba, aby se samy připravily pomocí her a zkoumání, aby se vyřádily a až poté samy dojdou k závěru, že jsou připravené na dospělý život. Zjistí, že už si nepotřebují dále hrát a zde nastane ten zlom, kdy svými zkušenostmi, které pomocí prozkoumávání získaly, jsou přínosné pro skupiny a mohou se dále podílet na fungování skupiny lovců a sběračů. Někdo si může klást otázku, zda se takové děti musí vůbec něco učit, pravdou ale je, že se toho učí svépomocí až, až. Akorát nemají školy, rodiče jim nestanovují žádné osnovy, je to pouze a jenom v jejich vlastních rukou. Nyní si vypíšeme několik věcí, které se děti v průběhu let samy učí. Musejí vědět veškeré informace o rostlinách a zvířatech. Dívky jsou sběračky, musejí znát složení všemožných kořenů, semen a ovoce, aby zjistily, které jsou jedlé a které nikoliv, kde rostou a kdy se dají nalézt. Chlapci jakožto budoucí lovci musí znát několik set různých druhů zvěře a ptactva, aby je mohli vystopovat a ulovit,

⁵ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

⁶ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

musí být také schopni vyrobit si náčiní sloužící k lovu. A aby toho nebylo málo, musí se děti naučit strategie pohybu po lovištích, stavět obydlí, umět druhé ošetřit, rozdělovat oheň, předpovídat počasí a mnoho dalšího. Zajímavé na tom všem je, že děti do těchto aktivit nikdo nenutí, dělají to samy od sebe, dělají to přirozeně, jelikož okolo sebe vidí samé úspěšné dospělé a chtějí se jim co nejdříve vyrovnat.

Lovci a sběrači nepotřebují čtení, psaní, ani počítání, už jen z toho důvodu je naše kultura velmi odlišná. V naší kultuře nejsou děti začleňovány do chodu dospělých, dospělí mají svoji práci, kam pravidelně chodí a vykonávají činnost. Stejně tak mají i děti svoje mateřské školy, školy nebo jesle, tudíž děti nemohou vidět aktivity svých rodičů a postupně je začleňovat do svých her, jelikož jsou od jejich světa separovány. U lovců a sběračů tomu tak není, děti neustále pozorují činnost svých rodičů, tím pádem ji dříve nebo později začnou napodobovat a prohlubovat znalost.⁷

„Svobodu následovat své vlastní zájmy, kterou si děti lovců a sběračů užívají, pochází hlavně z porozumění dospělých, že tato snaha je nejjistější cestou ke vzdělání.“⁸

Přesuneme se o pár tisíc let blíže, kdy nastupuje do popředí zemědělství. Feudalismem se mnoho věcí změnilo, díky zvýšené produkci jídla docházelo k většímu plození dětí, lidé si čím dál více stavěli stálá obydlí, tudíž z nich už nebyli kočovníci. Zemědělci sázeli, orali a sklízeli, což zabralo dosti času a práce, s postupem času se přišlo na to, že tuto práci mohou vykonávat i děti. Život dětí se rázem změnil, už si celé dny nehrály vlastní hry, nezkoumaly věci, co je zajímaví, ale svůj čas trávily prací, která byla obživou rodiny. V zemědělství se poprvé prohlubují rozdíly ve společnosti a v postavení v ní, vzniká zde otroctví, protože ti, co půdu vlastnili, zotročovali ty, co pro ně pracovali. Tudíž zde vzniká velký hierarchický problém společnosti, který je patrný i dnes. Na vrcholku stojí ti nejbohatší (králové) a vespod ti nejchudší (nevolníci, otroci).⁹

Začátek středověku je i jistým začátkem fyzických trestů na dětech, a to vše za účelem větší poslušnosti a oddanosti pánovi. Mohlo by se zdát, že začátkem průmyslu se dost věcí změnilo, že děti už nebyly otroky na plantážích, ano, to je sice pravda, ale

⁷ GRAY, *Proč jsou školy takové, jaké jsou I: Stručná historie vzdělávání*, 2012.

⁸ GRAY, *Svoboda učení*, 2012, [cit. 2018-02-02].

⁹ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

bohužel zde vzkvétá další problém – podnikatelé, kteří potřebovali pracovníky do továren, a to za dosti nízkou cenu vzhledem k množství práce. Dochází zde k období vykořisťování, děti jsou přesunuty z polí do továren, kde pracují za špatných podmínek celé dny. Je až absurdní, jak dlouho se děti vykořisťovaly. Ke změně došlo až koncem 19. století, kdy Anglie vydala zákon o omezení dětské práce, např. děti od 10 do 12 let mohly pracovat maximálně 48 hodin týdně.¹⁰

Z toho všeho plyne, že dříve byly děti odtrhnuty od svého dětství, šlo pouze o to, aby byly poslušné a byly dobrými pracovníky, kteří slouží svému pánovi a vykonávají jeho práci.¹¹

Postupem času se vyvíjela myšlenka povinného vzdělávání, panovaly názory, že dětství by mělo být obdobím učení. Vznikaly školy a místo pro učení. K nám do Evropy tato myšlenka doputovala kolem 16. století. První impuls vzešel za pomoci protestantské církve v čele s Martinem Lutherem. Bylo potřeba, aby se každý naučil číst Písmo svaté. Veřejné vzdělávání bylo jakousi křesťanskou povinností, díky níž je naše duše zachráněna. Německo bylo inovátorem veřejného školství a existovaly v něm zákony o školní docházce, žádná z těchto škol nebyla řízena státem, ale církví.¹² K založení povinné školní docházky se hlásí kolonie Massachusetts, stalo se tomu tak v 17. století, kdy se děti učily číst z knihy "The Little Bible of New England"¹³ Kniha byla plná náboženských textů, které měly v dětech vyvolat strach z Boha a poslušnost k rodičům, dále v ní byly verše, které znázorňovaly abecedu.¹⁴

Povinné vzdělávání se jevilo jako dobrý nápad, byly zakládány školy a všichni měli jasný cíl v tom, co by se měly děti ve školách naučit. Svobodě, která panovala za dob lovců a sběračů již nikdo nevěřil, nebyla víra v to, že by děti mohly pochytit od svých rodičů věci potřebné pro život.¹⁵

V 18. století byla již dětská hravost úplně zapomenuta, jedinou vizí bylo trestání a autorita, bylo to považováno za velmi účinnou metodu vzdělávání dětí. Z mého pohledu

¹⁰ MULHERN, *A history of education: A social interpretation*, 2nd edition, 1959.

¹¹ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

¹² MULHERN, *A history of education: A social interpretation*, 2nd edition, 1959.

¹³ GUTEK, *An historical introduction to American education*, 2nd edition, 1991.

¹⁴ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

¹⁵ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

bylo vzdělávání založené na nekončících trestech a zákazech, učitelé se předháněli, který z nich má větší autoritu, který udělil nejvíce trestů. Dětem byly vštípeny názory, že hraní si je nepřítelem učení a bude náležitě potrestáno. Připomíná mi to práci otroků na polích za záštitou vzdělávání dětí.¹⁶

Nyní se pomalu dostáváme k tradiční výuce, kterou známe dnes, tradiční systém se vyvinul mezi 19. a 20. stoletím a dodnes si zachovává svou určitou podobu. Tresty a násilí na školách už nejsou na denním pořádku, trestů sice ubývá, ale neustále roste počet předmětů, množství času stráveného ve školách, osnovy se rozšiřují a děti jsou čím dál častěji v lavicích. Dětství se přibližuje k dospělému životu, kde dospělí tráví 8 hodin denně v práci. Dnes jsou děti nuceny k učení, potlačuje se přirozená dětská hravost, jakmile je dítě hravé a neposedné je hned bráno jako dítě s určitou poruchou učení a musí navštěvovat dětského psychologa.¹⁷

1.2.2 Filosofický pohled na vzdělávání

Na všechno lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu, stejně tak tomu je i u vzdělávání. Výše jsme si zmínili pohled věd na historii vzdělávání, nyní si popíšeme vzdělávání z hlediska filosofického, jak se říká, když dva dělají totéž, není to totéž. Pokud o vzdělávání uslyšíme od filosofa, bude nám připadat, že slyšíme jiný názor, než když ho uslyšíme od historika, antropologa nebo sociologa. Filosofický pohled na historii vzdělávání by vyšel na celou bakalářskou práci, proto si zde v krátkosti zmíníme některé pohledy filosofů, kteří se o vzdělávání ve svém životě zajímali, jimiž jsou Platón, J-J. Rousseau a E. Fink.

Ze strany řeckého filosofa Platóna si uvedeme výrok, z kterého je patrný jeho náhled na vzdělávání. *„Musíme jim tedy ještě v chlapeckém věku předkládati počty a měřičství a všechny ty přípravné předměty, ve kterých mají býti vzděláni před dialektikou, ale tak, abychom nečinili zásadou vyučování učení nucené.... Řádné nauce se nemá člověk svobodný učití otrockým způsobem. Tělesné námahy podstupované z donucení nečiní tělo o nic horším, ale v duši nemá trvání žádná nauka jí vnucená... Tedy, příteli, nezacházej s dětmi při učení násilně, nýbrž ať se učí hravě, abys také mohl pozorovati, k čemu se kdo*

¹⁶ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

¹⁷ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

svou přirozeností hodí.“¹⁸ Platón zastával svobodný přístup ke vzdělávání, ve kterém zavrhoval především nucené zapamatování pojmů, které se v budoucnu vytratí z paměti. Podle něho by měly mít děti prostor na hraní, ze kterého lze pozorovat jejich životní poslání.

Další postavou této kapitoly je francouzský filosof Jean-Jacques Rousseau. Nejhlavnějším cílem Rousseaua vzdělávání bylo psaní a mluvení latinsky, matematika se vyučovala podle Eukleida a hlavní postavou předmětu filosofie byl Aristoteles. Tvrdil, že výchovou a vzděláváním by se mělo začínat již od útlého věku. Pro výchovu člověka je zásadní větou „*Všechno jest dobré, jak vychází z rukou původce všech věcí, vše zvrhá se v rukou člověka.*“¹⁹ Rousseau věřil, že vše, co je dobré v dětech, je dobré jen díky tomu, že to vychází z božích rukou, k pokřivení dochází až v rukou lidí. Člověk je podle Rousseaua veden 3 učiteli – přírodou, lidmi a věcmi. Tyto věci musí být v souladu, aby byl člověk dobře vychován. Usiloval o výchování svobodného a přirozeného člověka, který nebude nijak omezován, zdůrazňoval práva dětí na jejich dětský život. Děti nesmíme do ničeho nutit, musí si dětství užít s hrami a radostí. Chtěl změnit celkové vzdělávání dětí, jež bylo za jeho doby běžné, ve vyšší vrstvě bylo dítě jen přítěží, děti z chudých rodin byly brány jako pracovní síla a ve střední vrstvě byly děti vychovávány hlavně pro obchod. Stavěl se proti pasivnímu scholastickému vyučování a proti učení, které je založeno na zapamatování si pojmů. Dále byl zastáncem toho, aby se děti nepřetěžovaly a nebyl na ně vyvíjen psychický nátlak. Po vydání díla „*Emil, čili o výchování*“ byl pro své názory pronásledován státem. Jeho postoj ke vzdělávání, který klade důraz na přirozenost a svobodu, je dnes základním kamenem moderní pedagogiky.²⁰

K největším filosofickým představitelům výchovy patří již zmiňovaný Eugen Fink díky svým zformulováním dilemat a antinomií. Eugen Fink velkou část svého života věnoval také zkoumání vzdělávání. Nejdůležitější je u něho dílo „*Natur, Freiheit, Welt*“, kde tvrdí, že by výchova měla být prostorem pro svobodný rozvoj člověka, a že člověk by se neměl učit pouze teoretické věci, ale spíše se zabývat konkrétními činnostmi.²¹

¹⁸ PLATÓN, *Ústava: Kniha VII*, 2001, [cit. 2018-02-02].

¹⁹ ROUSSEAU, *Emil, čili o výchování*, 1910, s. 128, [cit. 2018-02-02].

²⁰ ROUSSEAU, *Emil, čili o výchování*, 1910.

²¹ PELCOVÁ, *Vzorové lidství*, 2010.

Se vzděláváním souvisí také 2 podoby člověka, a těmi jsou homo ludens a homo educans a homo educandus. Homo ludens je člověk jako bytost hrající si, hraní určitým způsobem souvisí se vzděláváním, jelikož hra je klíčem k porozumění, díky ní dochází k porozumění verbální a nonverbální komunikaci a odhalí nám naši specifickou. Hra je také považována za strategii moderního učení. Hry dávají každému životu smysl a řád. Démokritos říkal „Život bez slavností je jako dlouhá cesta bez hospod.“ Dítě, které si hraje, nikdy nemůže udělat chybu, jediné, co hru kazí je zásah z vnějšku v podobě autority.²² Homo educans a homo educandus je člověk jako bytost vychovávající a vychovávaná. Výchovou rozumí uvádění člověka do společnosti, výchova by měla dávat prostor pro svobodný rozvoj jedince, například dávat prostor i pro chyby, protože tím, že nějakou chybu uděláme, tím se učíme. Smyslem výchovy je, aby vychovávaný již pomoc nepotřeboval, například když vychováváme dítě, tak aby nás později již nepotřebovalo a mohlo nám být rovno. Úkolem pedagoga by mělo být zachování tradic a předávání dovedností a nesvazovat ruce pouty, která jsou i jemu samotnému nepříjemná. Pedagogiku podle něho nejde chápat jako vědu, která je již hotová, je potřeba na ni nahlížet jako na problém, tento problém vysvětluje na dilematech a 6 antinomiích výchovy, ke kterým každý učitel dospěje.²³ O antinomiích budeme mluvit podrobněji v kapitole 5. pod názvem místo a přínos svobodných škol.

1.2.3 Český vzdělávací systém

Zmínit vzdělávací systém České republiky považují za nezbytné, a to z toho důvodu, abychom si uvědomili systémovost, nebo lze také použít strukturovanost našeho systému, do kterého právě svobodné demokratické školy z pohledu fungování nezapadají, jelikož nebudí formu takové systémovosti jako klasické školy.

Vzdělávání u nás je povinností všech. Povinná školní docházka v České republice je zavedena od roku 1774. Každé dítě je školou povinné od 6 do 15 let. Povinnost se plní na základních školách nebo na gymnáziích či konzervatořích. Zákonem je též stanoveno, že rodina může využít individuálního vzdělávání.

²² PELCOVÁ, *Vzorci lidství*, Praha 2010, s. 202.

²³ PELCOVÁ, *Vzorci lidství* 2010, s. 232-241.

Nyní si postupně uvedeme všechny možné typy vzdělávání v ČR, mezi něž patří předškolní, základní, střední, terciální a v neposlední řadě celoživotní vzdělávání, které souvisí se změnami na trhu práce a zaváděním nových technologií.

Předškolní vzdělávání je nepovinnou částí, které může být absolvováno ještě před nástupem k povinné školní docházce na základní škole. Tento typ je u nás velice běžný, jen malé procento dětí neprojde alespoň zkrácenou formou toho vzdělávání. Pod předškolním vzděláváním si můžeme představit jesle nebo mateřské školy, zde se děti formou her učí základní věci, učí se základním pravidlům chování, snaží se komunikovat a zvykají si na budoucí vzdělávání, aby nástup do školy nebyl spíše problémem než užitkem. Do tohoto typu vzdělávání mohou rodiče své děti dát mezi 3. a 5. rokem, v posledních letech vzniká jistá inovace, kdy děti navštěvují mateřské školy již od druhého roku života.

Základní vzdělávání je dáno devítiletou povinnou školní docházkou, která začíná 6. a končí 15. rokem věku dítěte. Dělíme jej do dvou stupňů, první stupeň je devítiletý a absolvuje se na základní škole, druhý stupeň je čtyřletý a může být absolvován na šestiletých nebo osmiletých gymnáziích, nebo osmi lety na konzervatoři. Kromě základních škol, gymnázií a konzervatoří mohou být využity ještě další typy vzdělávacích programů, jakými jsou speciální školy pro děti se zdravotními postiženími a zvláštní a pomocné školy, které jsou určeny pro děti s mentálním postižením. Od roku 2004 a 2005 vznikají alternativní vzdělávací programy v podobě waldorfských, daltonských, montessori a svobodných škol. Školní rok na školách začíná zpravidla 1. září a končí 31. srpna, zbylé dva měsíce jsou letní prázdniny. Vyučování je 5 dní v týdnu od pondělí do pátku a jedna vyučovací hodina trvá 45 minut. Po dokončení základního vzdělávání jsou výsledky žáků vyjádřeny známkami od 1 do 5, které slouží jako hodnotící systém, kde číslo 1 značí výsledek nejlepší a číslo 5 nejhorší. Na konci každého školního roku jsou žákům vydávána celková hodnocení, kterým se v ČR říká vysvědčení, kde jsou známky za všechny předměty. Pokud žák dostane na konci školního roku z nějakého předmětu známku nedostatečnou, je tedy hodnocen číslem 5, musí jít na konci letních prázdnin na přezkoušení, pokud u přezkoušení uspěje, může nastoupit do dalšího úseku studia, pokud nikoliv, musí opakovat daný ročník znova. Pokud žák splní povinnou devítiletou školní

docházku, může pokračovat dále středním vzděláváním, které u nás absolvuje převážná většina populace.

Dělí se na střední vzdělání s maturitou, které trvá 4 roky, je ukončeno maturitní zkouškou a žák dostane doklad o jejím absolvování v podobě maturitního vysvědčení. Maturitní zkoušku vykonávají žáci, jak středních škol, tak osmiletých či šestiletých gymnázií. Maturitní zkouška se skládá ze dvou částí, státní a profilové. Povinnou částí státní zkoušky je pro všechny český jazyk a poté cizí jazyk nebo matematika, mezi těmito dvěma předměty si žák volí sám. Profilovou část si určí sama škola dle svého specifika, dále se střední vzdělávání dělí na střední vzdělání s výučním listem, které trvá 2 nebo 3 roky a je zakončeno vysvědčením o závěrečné zkoušce a výuční list o odborné způsobilosti k určitému řemeslu. Zde je poté možnost pokračování v nástavbovém studiu, jehož doba trvá dva roky v denní formě a je ukončeno maturitní zkouškou, posledním druhem je střední vzdělání, které je ukončeno po 1 nebo 2 letech závěrečnou zkouškou s dokladem o jejím absolvování, tento vzdělávací program je určen převážně pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Terciálním vzděláváním se rozumí navazující vzdělávání na úplně střední vzdělání s maturitou, řadí se sem vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání.

Vyšší odborné vzdělání není moc odlišné od vysokoškolského systému, vztahují se k nim však některá pravidla, která jsou na středních školách, studenti mají klasické prázdniny jako na středních školách a rozvrh mají předem stanovený. Prohlubují se zde znalosti a dovednosti získané na střední škole. Podmínkami pro přijetí jsou maturitní vysvědčení a úspěšné zvládnutí přijímacího řízení, které má škola nastavené. Je ukončeno po 3 letech absolutoriem a obhájením absolventské práce. Absolvent získá titul se zkratkou DiS., neboli „diplomovaný specialista“. Vyšší odborné školy nejsou státního charakteru, tudíž se zde musí platit školné.

Vysokoškolské vzdělání je pro všechny, kdo mají ukončené úplně střední vzdělání s maturitou a projdou úspěšně přijímacím řízením, které je nastavené školou. Vysoké školy se dělí na veřejné, státní a soukromé. Studovat na vysoké škole můžeme v prezenční, tedy denní formě nebo distanční neboli dálkové formě, která se používá převážně k zaměstnání a poslední možností je kombinace těchto dvou forem. Studium je členěno do semestrů,

ročníků nebo bloků. Akademický rok zde trvá 12 měsíců a začátek je stanoven rektorem školy. Vzdělávání je nám poskytnuto na třech úrovních – bakalářský studijní program, magisterský studijní program a doktorský studijní program. Bakalářský studijní program trvá 3-4 roky, po ukončení je student připraven na výkon povolání nebo na následující studium. Zakončením tohoto studia je státní závěrečná zkouška a obhájení bakalářské práce, kterou student sám píše. Po úspěšném zvládnutí dostane student akademický titul „bakalář“ se zkratkou Bc.

Dále může student pokračovat ve studiu na magisterském studijním programu, kde získá užší specializaci. Samotný magisterský program trvá 4-6 let, pokud je studováno v kuse nebo trvá dva roky, pokud se studuje jako navazující na bakalářské studium. Na konci studia se skládá státní závěrečná zkouška a obhajuje se další práce pod názvem diplomové práce. Pokud je obor v oblasti lékařství, hygieny nebo veterinárního lékařství, tak se skládá státní rigorózní zkouška. Absolventi magisterských studijních programů získávají akademické tituly dle jejich zaměření, jsou to tituly se zkratkami Mgr., MgA., Ing., MUDr., MDDr., absolventi, kteří získali titul „magistr“, mají možnost vykonat státní rigorózní zkoušku, které obsahuje obhajobu rigorózní práce, po jejím zvládnutí získávají titul JUDr., PhDr., RNDr. atd.

Posledním a nejvyšším studijním programem je program doktorský, který trvá 3-4 roky a je určen pouze studentům, kteří dokončili magisterský program. V tomto programu jsou jeho studenti odkázáni sami na sebe, na vědecké bádání a na činnost v oblasti výzkumu, vědy a umění. Na konci studia je vykonávána státní doktorská zkouška a obhajoba disertační práce. Student, který tento program dokončí, získává akademický titul „doktor“ se zkratkou Ph.D., Th.D. Některé univerzity založily také univerzitu 3. věku, která je určena seniorům, kteří rádi udržují svůj mozek stále v kondici a mají zájem nabírat nové užitečné znalosti. Studium na těchto univerzitách je bezplatné.

Ústředním orgánem státní správy pro celou vzdělávací sféru České republiky je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Na kvalitu poskytovaných programů v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání dohlíží Česká školní inspekce,

na kvalitu vyšších odborných vzdělávání dohlíží Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání, na vysoké školy je to pak Akreditační komise.²⁴

1.2.4 Změny ve vzdělávání

K největším proměnám, jež proběhly ve vzdělávání, se řadí rok 1989, ve kterém docházelo k transformaci České a Slovenské federativní republiky, která fungovala do roku 1992.²⁵ V letech 1989 se začalo mluvit o svobodném vzdělávání. Vzdělávání již nebylo v rukou komunistů. Začal se řešit problém školství, který nastal již před rokem 89. Proměnami ve vzdělávání na našem území se zajímala Vladimíra Spilková.

Mezi nejzásadnější problémy Spilková²⁶ řadí:

- nedostatečné respektování dětské individuality
- přetěžování dětí, děti se učí zbytečné informace, které v budoucím životě nevyužijí
- nerovnocenné postavení mezi dítětem a učitelem
- důraz kladen na autoritu, neklade se význam na dětské potřeby, ale soustředí se na výkon, který je zdokonalován zkoušením, udělováním známek a testováním
- děti jsou za chyby trestány v podobě známek
- postava učitele je postavou vykonavatele předpisů, které stanovil stát

Po roce 1989 dochází ke změnám, rozvíjí se snaha o „humanizaci školy“²⁷. Humanizací ve vzdělávání se rozumí určitá vyváženost rozvoje jedince, kde je kladen důraz především na sebe utváření. Škola by v dětském životě měla zaujímat postavení jakéhosi tvůrce dětské osobnosti, proto by měl být dán dětem prostor pro utváření a zdokonalování. V těchto letech se dostává do popředí dítě jako centrum celého dění, je kladen důraz na individualitu každého jedince, děti jsou čím dál více motivovány a respektovány. Bylo také potřeba udělat změny v psychologii a didaktice, Spilková se tím též zabývala. Podle ní jsou důležité tyto změny: „*Pojetí vzdělání, cílů a obsahů vyučování,*

²⁴ NVF (Leonardo da Vinci), *Vzdělávací systém České republiky* [leták]. 2, 2006. Ústav pro informace ve vzdělávání a Český statistický úřad. [cit. 13. 3. 2018]. ISBN 80-86728-29-3. Dostupné z: http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publicace/euroguidance/cz/vzdelavaci_system_2006.pdf.

²⁵ GREGER, D., JEŽKOVÁ, V. *Školní vzdělávání: zahraniční trendy a inspirace*, 2007.

²⁶ SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. [cit. 13. 3. 2018].

²⁷ SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. [cit. 13. 3. 2018].

pojetí žáka a komunikace učitel-žák, škola-rodina, pojetí poznávacího procesu při vyučování, pojetí metod a organizačních forem, pojetí hodnocení žáků, pojetí učitelské role.“²⁸

S individualitou dítěte vznikají také nové metody, které se mnohem častěji objevují v organizaci výuky, jako jsou například rozvoj kritického myšlení, práce s větším množstvím zdrojů informací, používání didaktických her, experimentů, žáci si zkusí roli učitele.²⁹

Se všemi těmito změnami úzce souvisí vznik svobodného vzdělávání na našem území. Po událostech, které nastaly v listopadu 1989, došlo také k interním změnám ve fungování státu, které souvisí s růstem demokratizace ve vzdělávání. Tento typ alternativního vzdělávání vznikl prvně v zahraničí a na základě těchto proudů se dostal i do České republiky. Mezi prvními alternativami na našem území patří školy waldorfské, daltonské a montessori, později se k nim přidávají i další jako jsou svobodné, demokratické školy typu Summerhill a Sudbury Valley.³⁰

Přesto, že došlo od roku 1989 ve školství k velkým změnám, tak se od sebe i nadále liší alternativní a tradiční vzdělávání. Propast mezi těmito dvěma pojmy bude podle mého názoru stále velká. Protože i přes všechny změny, které ve školství proběhly, tak se stále velké množství učitelů drží v zajetých a osvědčených kolejích. Protože něco nového chápou jako něco nestálého, co se během několika let změní. Netvrdím, že to je chyba všech učitelů celé České republiky, ale když občas poslouchám metody, které jsou ve školách používány, tak to jsou stejné metody, jež byly použity za mých let, za let mých rodičů a občas také dosti podobné jako za dob mých prarodičů. Tradiční školství v mnoha směrech už několik let stagnuje.

1.3 Vztah kultury a vzdělávání

Vzdělávání je úzce spjato s kulturou, jen tím, že se narodíme, spadáme do určité kultury. Postupem času získáváme od svých příbuzných vědomosti a znalosti. Je to určitý proces začleňování člena do společnosti a podílení se na společném životě. Děti jsou

²⁸ SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. [cit. 13. 3. 2018].

²⁹ SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*, 2005.

³⁰ SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*, 2005.

biologicky připravené na vzdělávání, podle Graye jim k tomu stačí pozorování kultury okolo sebe a postupné začleňování do života. Začleňování je patrné u lovců a sběračů, o nichž jsem již hovořila v kapitole o historii vzdělávání.

Vzdělávání je určitý proces kultivace nás lidí, kultivaci lze rozdělit ještě na pojmy jako je socializace, personalizace a enkulturace člověka. Socializací, jak jistě spousta z nás ví, chápeme určité začleňování do společnosti, personalizace je rozvoj osobnosti člověka výchovou a sebevýchovou a enkulturací se rozumí proces, kdy si člověk zevšeďňuje kulturu, hodnoty a normy ve společnosti, ve které žije.³¹

³¹ KANTOROVÁ, *Vzdělávání, vzdělání, vyučování, učení – základy pedagogické kategorie ovlivňující výchovný proces*, 2010.

2 Svobodné (demokratické) vzdělávání

Svobodné vzdělávání vzniklo v 60. letech 20. století v USA, kdy došlo k největším změnám. Se vznikem svobodných škol na našem území souvisí i událost pražského jara koncem 60. let, kde docházelo k reformám a bylo usilováno o odstranění starého systému. Svobodné školy se většinou přiřazují k oblasti alternativního vzdělávání.

Zastánci tohoto typu vzdělávání se staví kriticky k tradičnímu systému, který nehledí na osobnostní rozvoj dětí. Svobodné školy se drží demokratických vzorů, právě kvůli tomu jsou označovány také jako demokratické. Je tedy na nás, jak tyto školy budeme nazývat, žádné ze slov nebude chybné, jelikož terminologie použití slova demokratické či svobodné je nejasná.

Tento typ svobodného demokratického vzdělávání je zaměřen na žáka a sami žáci si určují jejich cíle, kterých chtějí dosáhnout. Jedním z hlavních rysů je, že se děti podílejí na správě a fungování školy. Školy se staví kriticky k předepsanému kurikulu, nemají známky ani vysvědčení a jejich účast na vyučování je čistě dobrovolná, pokud tedy nechtějí chodit do školy, tak ji po celou dobu nemusí navštívit, ale takové jednání není běžné a každé z dětí se chce nějakým způsobem zapojit do dění, na školách je tedy důležitá míra seberegulace. Součástí je také určité propojení s komunitou, která se utváří na svobodných školách. Největší důraz je kladen na individualitu a vlastní názor.³² Více si o tomto vzdělávání povíme až v následujících kapitolách.

Aby mohla být škola považována za svobodnou, je důležité, aby dodržovala 2 zásady. První zásadou je školní shromáždění, bez něhož systém svobodného vzdělávání nemůže fungovat. Ve školním shromáždění mají všichni stejná práva a každý hlas má stejnou váhu, ať už hlasuje dospělý nebo dítě, hlasují a rozhodují o otázkách týkajících se života na škole. Druhou zásadou je svobodné rozhodování na účasti ve vyučování, každý žák má právo říct si na jakou hodinu bude chodit a na jakou nikoliv.³³

³² ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

³³ SINGER, *Summerhill: Antiautoritäre Pädagogik heute. Ist die freie Erziehung tatsächlich gescheitert?* 1997.

Svobodné školy vznikají po celém světě, nejvíce jich však je na území USA, ale nalézt tyto školy můžeme už i na území České republiky, já jednu z takových škol navštívila, ale o tom až později.

Představitelem svobodného vzdělávání je A.S. Neill, kterému bude věnována celá jedna podkapitola. Jeho nejvýznamnějšími předchůdci byli Jean-Jack Rousseau (1712-1778), o kterém již byla řeč ve filosofickém pohledu na vzdělávání, dále Lev Nikolajevič Tolstoj (1828-1910), Siegfried Bernfeld (1892-1953) a poslední Eugen Fink (1905-1975), jehož pohled jsme si též představili ve filosofickém pohledu na vzdělávání.

Bernfeld byl psychoanalytikem a psychologem, kterým výrazně ovlivnil Neilla, zakládá nové principy, podle kterých je potřeba vychovávat děti, kterými jsou láska a svoboda, jeho změna výchovy se týkala židovských dětí, které chtěl vést ke svobodě. Nejdříve vyřadil autoritu učitele, což bylo dosti náročné, ale poté tvrdil, že se děti postupně začaly chovat lépe a ukázněněji.³⁴

Dalším předchůdcem byl velký filosof 18. století J-J. Rousseau, který ovlivnil jak Neilla, tak i Bernfelda. Rousseau se nezajímal o školní výchovu, ale založil model výchovy soukromé. Pro Neilla byl důležitý v tom, že kladl důraz na svobodu a volný růst dítěte. A. S. Neill věřil v dobro dětí, tvrdil, že dítě je od přírody dobré, ale zkazit ho může pouze společnost, proto je potřeba dítě před negativním vlivem okolí chránit.³⁵

Tolstoj sice neovlivnil Neilla viditelně, ale je potřeba ho též zmínit, byl ruským spisovatelem na přelomu 19. a 20. let., ale nesmíme opomenout, že byl také pedagog s velkým P, co se svobodných škol týče, jelikož to byl právě on, jehož činností byly školy následně zakládány. Kritizoval systém vzdělávání, který panoval v jeho době, nelíbilo se mu, že není kladen důraz na žáky, ale spíše se hledí na zájmy učitelů. Zakládal velké množství škol, které byly z počátku po velké vlně negativismu zavřeny, ale roku 1869 došlo k jejich znovuotevření. Na jeho školách provozoval svobodné principy výchovy. Děti nemusely navštěvovat povinně školu, nemusely poslouchat učitele, pokud nechtěly a nemusely se učit pojmy zpaměti.³⁶

³⁴ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

³⁵ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

³⁶ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

V České republice se o svobodné vzdělávání zajímají nejvíce lidé publikující na webové stránce SvobodaUčení.cz.

2.1 Financování svobodných škol

Školy nejsou financovány státem, tudíž fungují nezávisle na státním systému školství. Školy mají soukromého zřizovatele. Finance dostávají ze školného, které se na školách platí, z tohoto důvodu jsou školy nezávislé. Právě finance jsou často problémem, kdy dochází k uzavření škol, není to z důvodu, že by chyběla chuť k fungování, ale často nejsou jejich zakladatelé schopni dostatečně zafinancovat všechny náklady, které jsou spojené s fungováním.³⁷ V tomto ohledu se svobodné školy velmi liší od škol tradičních, které jsou financovány z velké většiny státem.

Napadá mě zde otázka, zda už není na čase, aby ve státní sféře vznikla první svobodná škola, kterou bude stát přijímat a podílet se na financování.

2.2 5 základních pilířů demokratického vzdělávání

2.2.1 Svoboda

Jak už z názvu bakalářské práce a celkové názvu svobodných škol plyne, je svoboda tím nejdůležitějším pilířem svobodného vzdělávání, už z toho důvodu jsem ji dala v této kapitole na první místo.

Svobodné školy nesouhlasí s přílišným přetěžováním žáků. Dle mého názoru to lze považovat až za kontraproduktivní, každým rokem jsou na děti kladeny čím dál větší nároky v podobě delších školních dnů, počtem testů, zkoušení a domácích úkolů, což může být i zapříčiněno rychlým vývojem naší doby, všechno a všichni se za něčím ženeme, vznikají stále nové věci, které probouzejí i nové učení, tím pádem se toho musí i děti více učit a nejde vše zvládat ve starém tempu. Ale to ještě neznamená, že je to pro děti dobré. Někam se nám poděla dětská hravost a volnost.

Podle Graye je dětská hravost natolik důležitá, že je potřeba ji dětem ponechat, než budou samy připraveny na vstup do života starších. Tvrdí, že když toto dětem dopřejeme, tak zlepšíme vzdělávání jako takové a spolu s ním životy dětí.

³⁷ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

Svobodné školy jsou postaveny na základech svobody, na základech, kde mohou být děti samy sebou. Přizpůsobit školu dětem, aby se děti nemusely přizpůsobovat škole – to bylo převážně základem školy Summerhill. Neill vycházel hlavně z toho, že jsou děti od narození dobré a nikdy od toho neupustil. Pro svobodné školy je také důležité, že jejich vyučování jsou nepovinná a nikdo k nim nesmí děti nutit.

2.2.2 Demokracie

Demokracie jako jeden z pilířů svobodného (demokratického) vzdělávání. Pojem demokracie je znám spíše v politice, ale můžeme jej používat i v jiných sférách lidského života. Demokracie je součástí nás lidí, našeho smýšlení a naší kultury. Pojem vznikl z řeckého demos=lid, kratos= vláda.³⁸

Pro moderní společnost je potřeba, aby její složky bránily a ctily základní hodnoty našeho života, jako jsou svoboda a demokracie. Žijeme v demokratické společnosti, tudíž je důležité nechat v demokracii vyrůstat děti již od narození. Pokud jsme od dětství v autoritativní společnosti a není nám dán prostor pro sebeutváření se a zapojování se do rozhodování, je poté těžké dospělého člověka přeučit na demokraticky smýšlejícího.

Mohlo by se zdát, že demokracie ve škole je otázkou až moderní společnosti, ale zmínky o ní jsou známé již v historii, kdy se snažili významní pedagogové směřovat k těmto ideálům. Mezi nejznámější z nich patří Decroly, Montessori a nám již známý Neill. Demokracie ve škole je celkově již dlouho probírané a velmi složité téma, které je ale stále aktuální. Demokratické vzdělávání může být v různých společnostech poněkud jiné, vychází to z toho, že demokracie je v odlišných společnostech chápána trochu jinak a má jiné zásady a pravidla. V této kapitole hovoříme o demokracii, která se týká svobodného vzdělávání, pro něž je velmi důležitá. Je to jakýsi ideál vzdělávání, ke kterému by se podle svobodného vzdělávání měli ostatní též přibližovat. Je nositelem hodnot, které jsou důležité pro celkový chod společnosti, hodnotami se rozumí spravedlnost, rovnost, práce v týmu, respekt vůči ostatním a společné rozhodování. Hofstede tvrdí, že demokratičnost školy závisí na tom, jak jsou v ní řešeny otázky moci.³⁹

³⁸ STRACENÝ, *Společnost a vzdělávání*, 2014.

³⁹ POL, RABUŠICOVÁ, NOVOTNÝ A KOLEKTIV, *Demokracie ve škole*, 2006.

Ve svobodných školách nelze fungovat bez demokracie, školy jsou na demokracii založeny, proto se jim také říká demokratické školy, z toho důvodu mám v pojmenování této podkapitolky slovo „demokratické“ v závorce, protože je na každém, jak tyto školy bude nazývat, jestli svobodné či demokratické. Ve školách se všechny problémy, námítky či výtky řeší hlasováním na školních schůzích, každý zde má jeden hlas a neexistuje, že by něčí hlas byl důležitější a něčí naopak. Hlasování se týká jak dětí, tak celého personálu včetně ředitele dané školy.⁴⁰

Je zajímavé, že pro většinu pedagogů byla demokracie ideálem, bylo by celkem logické, kdyby to tak platilo i pro Neilla, který demokracii prosazuje na své škole Summerhill, ale on říká, že demokracie není zdaleka ideálem, jelikož vláda většiny není vždy uspokojivá, jen nezná vhodnou alternativu, která by byla dostačující.

Pokud dokážeme v lidech probudit zdravé fungování demokracie, tak dosáhneme toho, že se takový zdravý duch bude šířit i z generace na generaci a za pomoci tradice.

2.2.3 Hra

Hra je podle Johana Huizinga starší než lidská kultura a je pramenem naší kultury.⁴¹ Hra má vedoucí pozici, co se svobodného vzdělávání týče, hra je především součástí dětství, my si zde ukážeme dva náhledy na hru ve svobodném vzdělávání od největších představitelů, jako jsou A.S. Neill a Gray.

Podle Neilla je dětství obdobím, kdy by dětem nemělo být zakazováno hrát si, jeho slovy „*Childhood is playhood*“⁴². Pokud si dítě bude chtít hrát celý den, mělo by mu to být umožněno, tak jako je to dětem umožněno v Summerhillu, zde si šestileté děti mohou hrát celé dny. Každá dětská hlava je plná fantazie a tu je potřeba nechat propuknout v plné míře, rodiče by své děti neměli z jejich světa plného fantazie vytrhávat. Děti se naučí rozvíjet fantazii pomocí hry. Hrou myslí ničím neřízenou, časově ani pravidly neomezenou aktivitu, za hry například nepovažuje míčové hry, kterými jsou pro něj fotbal a vybíjená. Dále radí, aby rodiče neukazovali svým dětem, jak hračky fungují, je velice důležité, aby si na to přišly samy, za důležitou věc považuje také to, že by dětem mělo být povoleno hrát

⁴⁰ NEILL, LAMB ed., *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*, 2015.

⁴¹ HUIZINGA, J, *Homo ludens*, 1971.

⁴² GRAY, *The Culture of Childhood: We've almost destroyed it*, 2016.

si jak s dětskými hračkami, tak i s reálnými předměty. Zajímavé také je, že si podle Neilla chlapci a děvčata hrají vždy odděleně. Neill kritizuje urychlenost naší doby, kdy jsou děti moc brzy vychovávány, aby se staly dospělými, nemají prostor, aby si dostatečně užily dětství. Opovrhuje poznámkami typu „*don't be a kid*“, které mu připadají nemístné, jako kdyby bylo dětství určitým stádiem života, které je potřeba rychle přeskochit, dětské potřeby jsou však obrovské, mají potřebu hrát si s rodiči, převážně s matkou, protože pro děti je důležitý tělesný kontakt. Děti milují křik, rámus, bláto a jsou schopny zničit, co jim pod ruku přijde. Neill tvrdí, že největším nebezpečím pro ostatní děti je dítě, kterému byla odejmuta schopnost hrát si, a tudíž bývá dost často utlumen. Tvrdí také, že každé dítě, které si dostatečně vyhraje, tak až tehdy je schopno čelit nástrahám světa a zapojit se do práce, u dítěte v tomto období dojde k uvědomění, že už je ten správný čas na důležité věci. Největší chybou rodičů je strach, strach z toho, že z jejich dětí v budoucnu nic nebude, když je nechají si celý den hrát na pískovišti, ale většinou to bývá právě naopak. Z dětí, kterým byla dopřána svoboda a mohly si hrát v dostatečném množství, vyrůstají rozumní dospělí, naopak ti utlumení jsou většinou určitým způsobem nevyzrálí.⁴³

Podle Graye je hra určitou cestou, kde se děti postupně utvářejí. Je to cesta k získávání dovedností, intelektu a fyzické zdatnosti. Díky hře je dětská mysl schopna řešit náročné úlohy, problémy a rozvíjet se po všech stránkách. Děti, které si vyhrají, bývají více kreativní. Jaké hře se děti chtějí věnovat, jaké budou její pravidla a jakou bude mít strukturu, je jen na dětech samotných. Kde, kdo by si mohl říct, že ve hře je nejdůležitější její výsledek, ale právě naopak, ve hře je podle Graye nejdůležitější její průběh, jelikož hra vyžaduje určitou pozornost a aktivitu dětí, a právě tyto činnosti jsou v průběhu hry nejdůležitější.⁴⁴

2.2.4 Seberegulace

Dalším z pilířů svobodného vzdělávání je seberegulace, zabýval se jí také A. S. Neill ve své knize *Summerhill*, je to určitý druh lidské přirozenosti, Neill věří v to, že se člověk nikdy nenarodil s hříchem uvnitř sebe, člověk by měl žít svobodně a neměl by být omezován autoritami. Tudíž pokud se dítě bude chtít najíst, když má hlad, tak se nají,

⁴³ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*, 2015.

⁴⁴ GRAY, *Sebeřízené vzdělávání – unschooling a demokratické školy*, 2017.

umyje se, když bude potřebovat a nebude mu nikdy vynadáno. Je to to, co vychází z nás, je to něco, co není omezeno vnějším světem, proto když bude dítě vyrůstat v lásce a poklidu, bude ochraňováno a bude přitom využíváno zdravého rozumu, tak nedojde k žádnému nebezpečí.⁴⁵

Při seberegulaci máme schopnost řídit a kontrolovat sami sebe, seberegulace souvisí především s naším dětstvím. Děti, které se učily ovládat samy sebe a rozhodovaly se přitom dobře, mají život je poněkud hezčí a veselejší, oproti dětem, které byly ve svém dětství nešťastné, to vše souvisí s přístupem jejich rodičů.⁴⁶ Z toho důvodu je potřeba, aby rodiče dávali dostatek lásky a citů svým dětem a je potřeba, aby dětem dali prostor pro opětvání jejich citů.

Vůbec prvním, kdo se principy sebeřízení zabýval a stojí za zmínku, byl Tage Philipson. Rodiče by měli také respektovat přirozený chod organických funkcí, které jsou součástí seberegulace a jež jsou potřeba pro vývoj, jakou jsou např. kojení, spánek, umývání, oblékání a nejrůznější hry. S dítětem by se podle něho mělo zacházet jako s námi rovným. Pokud dítě pocítí tuto rovnoprávnost a bude obdarováno dostatečným množstvím lásky, je poté schopné věnovat se naplno a s otevřeným srdcem činností a povinnostem, jež ho v životě čekají.⁴⁷

2.2.5 Věkově smíšené skupiny

Posledním, ale též podstatným pilířem svobodného vzdělávání jsou věkově smíšené skupiny. Dobrým příkladem, který mě napadl k pochopení jako první, jsou sourozenci. V převážné většině rodin to funguje tak, že starší sourozenec by měl jít příkladem a vzorem svému mladšímu bratrovi či sestře. Měl by se o něho starat a ochraňovat ho a mladší sourozenec by se od něho měl učit. Tak tímto způsobem to funguje i ve svobodných školách, starší děti jdou příkladem mladším. Podle Graye je to ideální fungování, jelikož děti mezi sebou si jsou samy dobrými učiteli a mají blíže k problémům ostatních dětí, než je tomu mezi dospělými. U starších dětí tímto nastává rozvoj vědomostí a zkušeností, protože musí neustále něco vysvětlovat a pomáhat ostatním.

⁴⁵ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*, 2015.

⁴⁶ HOFFMAN, *Self-regulation: The key to successful students?* 2010.

⁴⁷ HOFFMAN, *Self-regulation: The key to successful students?* 2010.

Pro mnoho dětí je příjemnější poslouchat a vzdělávat se od ostatních dětí, než aby to dělali dospělí. Jak napsal Graye ve svém článku *The Culture of Childhood: We've Almost Destroyed It* „*Children learn the most important lessons in life from other children, not from adults.*“⁴⁸ Tím nechci tvrdit, že jsou dospělí z hlediska svobodného vzdělávání zbyteční. Nejsou, jen zauímají jinou roli, než je tomu v tradičním systému, tou rolí je myšleno vytváření zázemí a zabezpečování dětí jak po finanční stránce, tak po stránce citové. Podle Graye děti dospělé potřebují v určitých stádiích života, kdy je potřeba jít dětem příkladem, ne vždy to však bývá ten nejlepší příklad.

Gray ve svém článku *The Culture of Childhood: We've Almost Destroyed It*⁴⁹ uvádí několik příkladů, kde je patrné, co dospělí dělají oproti dětem jinak a podle něho je to špatně. Prvním příkladem je častá otázka rodičů, která je pokládána dětem „Jakou barvu má například sluníčko?“ I když to rodiče sami moc dobře vědí, takhle se děti mezi sebou nikdy neptají, protože by jim to přišlo vůči ostatním nečestné. Dalším příkladem může být pochválení nejnovějšího nakresleného obrázku se slovy „z tebe bude nejspíš umělec“, děti mezi sebou nevyslovují tuto falešnou chválu. Děti mezi sebou komunikují úplně jiným způsobem, než je tomu ve vztahu dítěte a rodiče. Děti komunikují v kontextu her, kde má komunikace skutečný význam – volí druh hry, jak ji hrát a domlouvají se na pravidlech. To je podle Graye daleko lepší způsob komunikace, než je tomu při komunikaci s dospělými, kde dospělí neustále pokládají nesmyslné otázky a v nejhorším případě na děti ještě šišljají.

Z těchto důvodů je podle Graye důležité, aby se jinak staré děti od sebe neoddělovaly, protože tím zabráníme komunikaci a přirozenému vzdělávání mezi nimi. Děti nejsou pouhým předmětem ve vzdělávání, děti jsou bytostí a je potřeba s nimi tak zacházet.

Věkové smíšené skupiny se objevují již mezi lovci a sběrači. Když antropologové zkoumají kultury, věnují se dětem a dospělým a z toho vyzorovali vždy dvě kultury, kulturu dětí a kulturu dospělých. Tyto dvě kultury nejsou dva samostatně stojící subjekty, vzájemně se ovlivňují a doplňují, protože děti s postupem let vyrůstají z dětské kultury a prorůstají do kultury dospělých. Dětská kulturu je stádiem, kdy se děti učí určitým

⁴⁸ GRAY, *The Culture of Childhood: We've almost destroyed it*, 2016.

⁴⁹ GRAY, *The Culture of Childhood: We've almost destroyed it*, 2016.

praktickým dovednostem, které v budoucnu využijí v kultuře dospělých. O kulturách dětství uvažoval Graye, když se zabýval společností lovců a sběračů. Děti kolem od čtvrtého roku, trávily většinu svého času s ostatními dětmi, společně si hrály a učily se vzájemně novým věcem. Nebyly však věkově rozdělené, hrály si a zkoumaly věci společně. Mladší se učily od starších, byly zapojovány do her starších dětí a tím získávaly nové zkušenosti. Graye říká, že nejlepší pro socializaci a vzdělávání mezi dětmi jsou vesnice, kde je velké množství dětí na malém území.⁵⁰

Jak tvrdí Gray (2016), tak věkově smíšené skupiny jsou podle jeho pozorování a zkoumání stabilnější. Děti ve věkově smíšených hrách jsou více hravé a otevřené, než je tomu ve hrách o dětech stejného věku. Děti nejsou tolik soutěživé a získávají více dovedností.

Peter Gray spolu s Jay Feldmanem⁵¹ se společně zabývali smíšenými věkovými skupinami a prováděli studie na škole Sudbury Valley, kde zjišťovali, jak často se děti mezi sebou věkově promíchávají. Sudbury Valley s cca 100 studenty věkového rozpětí od 4 do 18 let je školou, kde se děti mohou volně pohybovat po území školy, jak samy chtějí, tudíž se také mohou bavit, s kým chtějí. Nikdo je neškátulkuje do věkově stejně starých skupin, ale samozřejmě jim to není zakazováno, i přes to to děti nedělají. Ve studii, kterou prováděli Gray a Feldman, zjistili, že více jak 50 % dětí se baví s dětmi, kde je věkový rozdíl více jak dva roky, 25 % dětí se baví s dětmi, kde je věkový rozdíl více jak 4 roky. Toto promíchání bylo patrné hlavně u her. Jednou z velmi jasných výhod podle Graye, proč si děti rády hrají ve věkově rozdílných skupinách, je, že mladší děti mají možnost složitějších her, které by samy nezvládaly.

V porovnání s tradičními školami jsou hry ve svobodných školách zábavnější, plné energie a radosti, děti se s nikým nepředhánějí, pokud starší dítě porazí mladší, tak se nepotřebuje vytahovat, protože není ani čím by se chlubilo, pokud porazí mladší dítě starší, tak vzniká ještě větší radost, že se tomu tak stalo. Děti pozměňují pravidla her, aby byly zábavnější a byly v nich obsaženy všechny úrovně, aby se děti různého věku nenudily. Tvorbou těchto úrovní a pravidel dochází k rozvíjení kreativity a učení nových věcí. Děti

⁵⁰ GRAY, *The Culture of Childhood: We've almost destroyed it*, 2016.

⁵¹ GRAY, FELDMAN, *Patterns of age mixing and gender mixing among children and adolescents at an ungraded democratic school*. 1997, s. 67-86.

se naučí prohrávat a radovat se z výhry, vzniká zde také růst týmové spolupráce. Děti jsou lépe připraveny na budoucí život.⁵²

Za mě jsou smíšené věkové skupiny velké plus, i když třeba nejde, aby vznikaly v tradičním školství, kde jsou již nastavená určitá pravidla, ale fungování v takové skupině je velmi přínosné, každý z nás si jistě vybaví určité stádium svého dětství, kdy jsme si hráli před barákem s dětmi různých věkových kategorií, vymýšleli hry, experimentovali a prozkoumávali, k tomuto lze přirovnat i tento pilíř svobodného vzdělávání.

2.3 Rozdíl mezi tradičním a svobodným systémem vzdělávání

Svobodné vzdělávání, jak už jsme si výše uvedli, vzniklo v polovině 20 století, důvodem vzniku bývá zmiňován určitý nesouhlas s podobou tradičního vzdělávání, na kterou jsme byli doposud zvyklí. Svobodné vzdělávání se chtělo odlišit od tradičních škol, které zabráňovaly osobnímu rozvoji jedince. Pro někoho, kdo o svobodném vzdělávání nikdy neslyšel, budou následující body, které zmíním v tabulce, velmi přínosné, protože nám ukáží, kde jsou zásadní rozdíly a proč jsou tak důležité. Podstatné je také zmínit, že i tradiční vzdělávání prochází určitými změnami, které sice nejsou tak zásadní, aby byly na první pohled vidět, ale pokud si představíme tradiční vzdělávání nyní a tradiční vzdělávání s odstupem osmdesáti let, tak určitě spoustu rozdílů budeme schopni najít, ale o to nám v této kapitole nejde.

⁵² GRAY, FELDMAN, *Patterns of age mixing and gender mixing among children and adolescents at an ungraded democratic school*. 1997, s. 67-86.

Tabulka 1 Rozdíly mezi tradičním a svobodným vzděláváním

Tradiční vzdělávání	Svobodné vzdělávání
Je financováno z veřejných rozpočtů.	Je většinou finančně plně nezávislé na státu.
Řídí se státem stanoveným kurikulem.	Nemá striktně sepsané kurikulum.
Organizace dne je na základě pevně stanoveného rozvrhu.	Rozvrh je v rukou žáků.
Žáci musí navštěvovat povinně vyučování.	Vyučování jsou dobrovolná.
Žáci jsou testováni, zkoušeni a dostávají domácí úkoly.	Žáci žádnou z těchto povinností nemají, pokud si to sami neurčí.
Nerovnocenné postavení mezi učitelem a žákem.	Rovné postavení mezi učitelem a žákem.
Žáci musí na půdě školy svým učitelům vykat.	Na půdě školy si všichni tykají, učitel má roli poradce, průvodce nebo kamaráda, který pomůže.
Žáci se minimálně podílí na správě školy.	Žáci tvoří správu školy.

Podle Graye je velké množství učitelů, ministerstva školství, ale také rodičů názoru toho, že tradiční vzdělávání je dobré, že navyšování požadavků, které jsou kladeny na děti, je prospěšné. Navyšováním požadavků je myšleno testování, zkoušení, plnění domácích úkolů a zvyšování hodinových dotací výuky, Gray toho názoru není.⁵³

Na toto téma vznikaly různé teorie, které byly podloženy experimenty. Jedním z autorů těchto teorií byl například známý vědec S. Mitra. Na základě těchto teorií se člověk nejvíce učí, když ho určitá věc zajímá a je jí plně zaujat. Podle něho je dětská zvědavost potlačována, protože dítěti není dán prostor, aby zkoumalo věci, které ho zajímají, musí se věnovat tomu, co mu jiní přikážou.

⁵³ GRAY, *The Culture of Childhood: We've almost destroyed it*, 2016.

S potlačováním zvědavosti je to stejné i v převážné většině tradičních škol, dětská kreativita a zájem jsou potlačovány a na místo toho jsou děti nuceny sedět v lavicích a poslouchat výklad jim nadřizené osoby. A.S.Neill velmi kritizoval tradiční školy právě z výše zmíněných důvodů. Podle něho je dětem odebírána jejich dětská přirozenost a hravost. Musí ustavičně poslouchat a podřizovat se autoritě v podobě učitele.⁵⁴

V tradičních školách dochází k zahlcování dětí informacemi, které se musí naučit, protože to stojí v řádu sepsaného kurikula. Když si jen vybavíme, kolik věcí, pravidel, vzorců, teorií a postupů jsme se museli za naše léta naučit a kolik jsme toho v dospělém životě využili, tak je to opravdu malé procento toho, co pro nás bylo opravdu přínosné. Dle zastánců svobodných škol, jakými jsou Neill, Holt či Gray, je učení na tradiční škole velmi často spojováno s trémou nebo strachem z toho, že dojde k selhání a následkem toho může dojít k posměchu ze strany spolužáků.

V tradičních školách je největší motivací žáků známkování, které je nutí, aby se co nejlépe učili, ve svobodných školách žáci motivují sami sebe navzájem tím, že když okolo sebe vidí někoho, kdo už například umí psát, tak sami dojdou k tomu, že se to chtějí taky naučit.

Jak se říká „chybami se člověk učí“, tak paradoxem tohoto tvrzení je, že v tradičních školách se od toho celkem upouští, děti jsou za chyby trestány v podobě špatných známek, které pak snižují jejich celkový průměr, tím pádem se pak v budoucnu bojí, že nějakou chybu udělají.

Na školách tradičního charakteru je úspěšnost dětí založena na tom, kdo lépe plní předepsané zadání v podobě kurikula, na školách svobodných děti plnit nic nemusí, nikdo jim nediktuje, co a jak mají dělat. Svobodná škola není tedy úplně nejjednodušším prostředím, jak by se mohlo zdát, protože zde všechno stojí na dětech samých, ne na nikom jiném. Mají zde prostor pro vlastní utváření cílů, kterých chtějí dosáhnout. Je jim dán prostor k vyjadřování a rozvíjení svých znalostí.⁵⁵

⁵⁴ BRITTENDEN, *Summerhill – příběh první demokratické školy na světě* [online]. 2013 [cit. 4. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2Shah1UIf98>

⁵⁵ BURIK, REISS, *The Challenge of Educational Freedom. Sudbury Valley School: Featured Essays* [online]. 2012 [cit. 4. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.sudval.com/essays/062012.shtml>

3 Modely svobodného demokratického vzdělávání

V této kapitole si zmíníme dva pohledy na svobodné vzdělávání, kterými jsou školy Summerhill a Sudbury Valley, školy fungují na podobném systému, Sudbury Valley se liší od Summerhillu tím, že na škole existují pouze hodiny, které si samy iniciují děti. Dále si pak představíme pražskou školu, která funguje na principech Summerhillu, kterou je Svobodná škola Praha.

3.1 Summerhill

3.1.1 Alexander Sutherland Neill

Zakladatelem jedné z nejznámějších škol byl uznávaný pedagogický teoretik Alexander Sutherland Neill, jež žil v letech 1883–1973 v Anglii, celých 12 let svého života působil jako pedagog na státních školách, což mu vnuklo myšlenku, že by si chtěl založit vlastní školu, která by se velmi lišila od škol klasických, svou myšlenku zrealizoval v roce 1921. Tím se kolem Neilla ve třicátých letech v Anglii rozpoutal opravdový chaos, byl nespočetněkrát zván, aby přednášel, jemu to nevadilo, naopak si svou slávu užíval.⁵⁶

Ještě, než se pustíme do hlubších myšlenek, tak bych se ráda krátce věnovala životu A. S. Neilla, který je důležité zmínit. A. S. Neill nebyl vždy nadaným a inteligentním žákem, jak se může zpočátku jevit. Byl spíše zručný než intelektuálně založený. Jeho otec byl velmi přísný učitel, což ho poznamenalo na celý život. Byl vystaven velkým množstvím zákazů a příkazů. Nějakou dobu studoval a poté dokonce i pracoval na škole svého otce, kde poprvé dochází v jeho hlavě k rozporu mezi tradičním a vlastním způsobem výuky. Hlavním rokem byl pro Neilla rok 1916, kdy seznámil s Lanem, od kterého přebral názor, že veškeré negativní vlastnosti nejsou vinou dítěte, ale jsou způsobeny špatnou výchovou a nedostatečnou láskou a chválou ze strany rodičů. Neill se chtěl po propuštění z armády, kde sloužil jako důstojník, věnovat vychovatelství na Lanově škole „*The Little Commonwealth*“, ta už ale v té době byla zavřená, a to kvůli podezření, že měl Lane svést jednu z dívek jemu svěřených, škola se už nikdy znovu neotevřela, i

⁵⁶ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*, 2015.

přesto že toto obvinění bylo zamítnuté. Na Lanově škole objevil Neill školní samosprávu, kterou poté použil na své škole.⁵⁷

Po první světové válce se věnoval hnutí „*Neue Erziehung*“ (Nové výchovy), pod stejnojmenným časopisem vydával i články, jelikož byl Neill více radikální, tak se od tohoto hnutí nakonec úplně odklonil a začal vydávat u časopisu pod názvem Hellerau.⁵⁸

V roce 1921 ve věku 37 let zakládá školu „internationale Schule“, která se měla výrazně lišit od dosavadních škol, specifičností byla samospráva školy a dobrovolná výuka. Škola byla ve stejném areálu, co tzv. škola „*Neue deutsche Schule*“. Z počátku byla škola v Německu, ale roku 1924 ji z důvodu revoluce v Sasku musel přesunout do Rakouska, v Rakousku škola nevydržela moc dlouho, důvodem byly určité neshody, jednou z hlavních neshod mělo být, že nedoložil pedagogické vzdělání svého personálu, který byl poněkud pestrý, konečným místem přesunu školy byla Anglie.⁵⁹

V roce 1973 Neill zemřel a vedení školy na dalších 12 let převzala jeho manželka Ena, po níž se vedení školy v roce 1985 ujala Neillova dcera Zoë Readheadová, ona sama byla žačkou Summerhillu, a školu řídí dodnes.⁶⁰

3.1.2 Filosofie školy

Ze všech výše zmíněných důvodu A. S. Neill založil internátní školu s názvem Summerhill, která byla pojmenována podle kopce, na kterém zpočátku stála, než byla přesunuta roku 1927 na pobřeží východní Anglie v Leistonu. Škola je nejstarší samosprávnou školou na světě, kde je účast na vyučování ryze dobrovolná a funguje dodnes, až na 5 let, kdy mezi lety 1940-1945 byla zavřena, jelikož byla obsazena skotskými vojáky. Neill udává, že vojáci natropili větší škody, než by kdy byly schopny udělat děti.⁶¹

⁵⁷ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁵⁸ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁵⁹ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁶⁰ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁶¹ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

Neill ze začátku působení školy přijímal převážnou většinu nepřizpůsobivých žáků, nasvědčuje tomu i to, že se více zajímal o psychologii než o samotné vzdělávání. Poté po vlastním uvážení přesunul zaměření školy na děti s méně psychologickými problémy.⁶²

Jeho úkolem bylo probouzet v dětech pocit emocionálního zdraví a osobní síly, pokud k takové vyrovnanosti dojde, teprve tehdy budou děti připraveny pro další postup ke studiu.⁶³

Neill chtěl školu, kde jsou děti svobodné, ničím nevázané, kde se mohou svobodně pohybovat a užívat si svého života, odmítal tradiční formu výuky, protože dle jeho názoru jsou děti ve věku šesti let (ve věku začínajícího školního života) nepřipravené na neustálé sezení v lavicích a biflování se, mají mít dostatečný prostor na hraní a na aktivní dětský život.⁶⁴

Svoboda na škole nespočívala, jak si mnozí mylně mysleli, v absolutní a ničím neomezené svobodě. Děti mohly dělat, co se jim líbí, ale ne na úkor druhých, tedy nesměly tím obtěžovat druhé. Svobodou na škole se rozumí – samospráva v rukou žáků i učitelů, vlastní rozhodnutí na účastní při výuce, svoboda rozhodnutí strávit hraním dny, týdny nebo dokonce roky.⁶⁵ A.S.Neill ve své knize používá větu: „*Škola léčí nešťastné děti a vychovává děti šťastné.*“⁶⁶ Těž slovy A.S. Neilla – „*Za příčinu všech zločinu, veškeré nenávisti, všech válek, lze v podstatě označit nedostatek pocitu štěstí.*“⁶⁷

Nyní vypíšu základní body, které jsou důležité pro Summerhill, body jsou zapsány v tabulce z důvodu lepšího přehledu.

⁶² NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě.* 2015.

⁶³ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě.* 2015.

⁶⁴ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě.* 2015.

⁶⁵ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě.* 2015.

⁶⁶ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: Příběh první demokratické školy na světě.* 2005, [cit. 13. 3. 2018], s. 32.

⁶⁷ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: Příběh první demokratické školy na světě.* 2005, [cit. 13. 3. 2018], s. 32.

Tabulka 2 Summerhill základní body

Teoretická základ	Výchova vycházející ze zájmu dítěte.
Uspořádání výuky	Na vyučovací formy ani na didaktické schopnosti se neklade důraz.
Vztah učitel x žák	Partnerský, rovnoprávný, učitel žáka omezuje, pouze když jde o jeho bezpečnost nebo o narušení svobody druhých.
Vztah k náboženství	Absence náboženské výchovy, odmítání náboženských indoktrinací, dítěti se však ve víře nebrání.
Vztah žák x žák	Důležitou roli zde hraje výchova v kolektivu a výchova kolektivem.
Koedukace	ano
Spolupráce s rodiči	minimální
Integrace handicapovaných žáků	Převaha těžko vychovatelných a problémových žáků, postupem času tento podíl klesá.
Vztah k sexualitě	Svobodný přístup k otázkám sexu, silný vliv psychoanalýzy
Řízení školy	Bez podílu rodičů, ale s účastí žáků, názory učitelů mají stejnou váhu jako názory žáků.
Vyučovací metody	Metody nejednotné, každý učitel si vyučovací metody volí sám.

(ŠTRYNČLOVÁ, Gabriela. Summerhill: model antiautoritativní výchovy. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003. [cit. 4. 4. 2018] s. 26-28)

3.1.3 Fungování

Summerhill mohou navštěvovat děti od 5 do 16 let. Škola je otevřena pro všechny národnosti, z toho důvodu je škola plná zahraničních studentů. Role učitele zde není chápána jako v tradičních školách, učitel je vychovatelem nebo také někdy nazýván průvodcem. Genderově nejsou děti nijak rozlišovány, postavení je zde rovné. Mladší děti mají své místo na spaní v kamenné budově a ti starší spí v chatkách. Na škole není zaměstnána uklízečka, která by se starala o pořádek, tudíž i pokoje si děti musí uklízet samy, pokud to nedělají, tak na to stejně nikdo nepřijde, jelikož pokoje nejsou nikým kontrolovány.⁶⁸

Neill měl jasnou představu o fungování školy, ze svých předchozích let v tradičních školách přesně věděl, čeho chce docílit. Děti se učí, co chtějí, nikdo nemá to právo je k tomu nutit, pokud nechtějí navštěvovat výuku, tak nemusí. Podle Neilla jsou děti bytosti moudré a samy dospějí do toho stádia, kdy se budou chtít vzdělávat samostatně. Největší problém je u dětí, které mají předchozí zkušenost z jiných klasických škola, protože jakmile se dostanou po předešlém nátlaku do takovéto svobody, tak se zapřísáhnou, že už nikdy na žádnou hodinu nevkročí. Takového názoru se většinou drží měsíce, někdy to může vygradovat až v roky, ale to není tak běžné. Než dojde k prozření, tak si děti hrají, experimentují, jezdí na kole, hrají karty a někdy se jen tak poflakují a nedělají nic, ale nakonec se k výuce vrátí. Nejmenší starost je s dětmi, které přichází už rovnou z mateřských škol, zde většinou nebývá žádná předešlá nenávist a děti bez problému výuku navštěvují. V hodinách děti nedostávají žádné úkoly, ani nemusí psát testy, pokud však nějaký test vznikne, tak je většinou jen pro zábavu dětí.⁶⁹

Každý den začíná výuka v 9:30, co se děti budou učit, si vybírají samy u jednotlivých učitelů. Výuka končí v jednu hodinu a následující program je individuální. Každý se věnuje svojí zábavě nebo práci. Odpolední výuka začíná v pět hodin, mladší děti ji končí v půl šesté a zbytek ve čtvrt na sedm a od sedmi hodin začínají všemožné aktivity v podobě ručních prací, kde si děti vyrábějí, co chtějí. Na škole je kladen velký důraz na

⁶⁸ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

⁶⁹ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

kreativitu a osobnostní rozvoj, z mnoha směrů tomu tyto aktivity pomáhají. Jedním z mála pravidel je, že by měl být po celé škole noční klid kolem desáté hodiny.⁷⁰

Atmosféra na škole je velmi veselá a uvolněná. Děti jsou zde samy sebou, nikdo si nezávidí a málokdy dochází k tomu, že se na škole řeší nějaký závažný konflikt. Jedním z hlavních důvodů je, že děti vyrůstají v lásce a podpoře, proto i ony samy lásku a podporu vracejí dalším.

Škola funguje dodnes a je vedena Neillovou dcerou Zoe Redhead. Dlouhou dobu byla škola pronásledována oddělením Department for Education and Employment, které usilovalo o její zavření. Tento dlouhý boj však Summerhill vyhrál a nyní legálně chráněnou školou. Škola se stala celosvětově známou a po celém světě vznikají různé demokratické školy.⁷¹

3.1.4 Samospráva a vedení školy

Samospráva byla součástí školy, právě kvůli tomu byl Summerhill tak známý. Škola se každou sobotu scházela na schůzích, kde se řešily nejdůležitější otázky školy. Řešily se práva a povinnosti všech aktérů na Summerhillu. Každý hlas měl stejnou váhu, takže hlas učitelů byl stejný jako hlas žáků, ani hlas samotného ředitele nemohl nikoho přehlasovat. Každá schůze trvala přibližně 60-90 minut. Hlavou každé schůze byl předseda, prvního předsedu si summerhillští zvolili na začátku trimestru, dalšího svého následníka volil již sám předseda před ukončením dané schůze. Předseda vedl diskuzi a mohl udělovat pokuty narušitelům celé schůze.⁷²

Na schůzích se řešilo mnoho věcí, od večerních pravidel, přes volby výborů, až po volbu dohledu, který zodpovídal za chování dětí ve městě. Pokud docházelo k přestupkům nebo špatnému chování mimo areál školy, tak docházelo k peněžitým trestům nebo k zákazu kina, jež bylo součástí oblíbených aktivit dětí. Pouze ve výjimečných, či opakovaných případech musel přestupky nebo krádeže řešit Neill spolu s dalšími kolegy. Při řešení krádeží měl Neill dva způsoby řešení, první byl, zda viník potřebuje psychologa

⁷⁰ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁷¹ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

⁷² ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

a druhý, zda byla krádež jednorázová. Pokud došel k druhému způsobu, tak měl za to, že je to zapříčiněno nedostatečnou láskou nebo pozorností a viník byl odměněn.⁷³

Základem úspěšného fungování schůze byla účast starších žáků, protože podle Neilla jsou starší děti už vyzrálé natolik, aby vedly samosprávu. I na půdě Summerhillu se občas objevily problémy s některými jedinci, kteří nehájili práva komunity, ale pouze práva pro své dobro. V těchto případech někdy zasahoval sám Neill, kdy nechtěl ohrozit celou komunitu kvůli jednomu nepřizpůsobivému žákovi.⁷⁴

Na schůzích docházelo k rozvoji, děti se zdokonalovaly v mluvení před ostatními, uměly lépe jednat s lidmi, dokázaly hájit své názory a učily se logickému myšlení. Během schůzí nebyl zasedací pořádek, děti mohly ležet, sedět nebo dokonce stát. Účast na nich byla nepovinná, ale i přesto byla účast dosti vysoká, protože se děti chtěly podílet na fungování.

Existovaly však některé výjimky, které se na schůzích neprobíraly a byly v rukou Neilla a jeho manželky. Jednalo se o bezpečnost a zdraví dětí, stravování, zařízení a ekonomické vedení, dále pak přijímal nové učitele. Pokud je shledal nepřipravenými pro svobodné vzdělávání, tak je propustil. Tuto možnost měly však i děti.⁷⁵

Pro představu samosprávy uvádím některé zákony ze Summerhillu:⁷⁶

- V knihovně je zakázáno kouřit, jíst nebo pít.
- Jen se souhlasem Neilla je povoleno odřezávat velké větve stromů.
- Kdo opustí areál na delší dobu, je povinen některému z vyučujících nahlásit, kam jde.
- Hrát si s vodou je ve vnitřních prostorách zakázáno. Venku je dovoleno stříkat a cákat dle libosti, neboť hry s vodou patří k základním právům dítěte.
- Žádné dítě nemůže jít samo plavat. U každého koupání v bazénu musí být přítomen záchranář.

⁷³ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

⁷⁴ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

⁷⁵ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁷⁶ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003, [cit. 4. 4. 2018] s. 61.

- Je zakázáno házet kameny.
- Každý musí mít na kole funkční přední a zadní brzdu.
- Není dovoleno sledovat televizi v době výuky a v době stravování.
- Porušení večerky se trestá půlhodinou veřejné práce.

Samospráva v Summerhillu funguje dodnes. Schůze jsou 2x týdně, v úterý se řeší problémy žáků a v pátek se jedná o právech a povinnostech. V případě porušení pravidel se svolává výjimečná schůze.⁷⁷

3.1.5 Děti v Summerhillu

Na Summerhillu je důležitá dětská osobnost a samostatnost především. Děti se spoléhají samy na sebe a na svoje nápady, pokud si chtějí hrát, tím dochází k rozvíjení dětské kreativity a fantazie. Hlavním obdobím je pro děti léto, protože při něm tráví většinu času venku, horší je pro ně zima, kdy je pro ně těžší vymýšlet denní aktivity.⁷⁸

Jak už jsem zmínila v jedné z předešlých kapitol, tak se většinou stává, že pokud na školu nastoupí dítě, které má předešlou zkušenost s tradičním vzděláváním, tak je to pro něho šok a není zatím připravené zvládat svobodu v takové míře, jako je nastaveno na Summerhillu. Děti se najednou cítí osvobozené, ničím nesvázané a neumí si správně zorganizovat čas. Ale děti dokáží velmi rychle inklinovat k danému prostředí, tudíž adaptace trvá zhruba několik měsíců, u některých jedinců dokonce roků.

V tabulce číslo 2 jsem již zmínila, že na škole je uplatňována koedukace, to znamená, že se chlapci učí dámské činnosti a dívky naopak činnosti, které jsou charakteristické pro chlapce, koedukace je často terčem kritiků, kteří podotýkají, že při koedukaci dochází ke zženšťování chlapců a maskulinizaci dívek, ale to A.S.Neill odmítá.⁷⁹

Výhodou samosprávy je, že mají děti velmi vřelý a zdravý přístup ke světu mimo Summerhill. Na území školy si žáci mohou dělat do jisté míry, co chtějí, pokud neporušují jimi stanovená pravidla, ale pokud se vydají mimo areál školy, tak se musí přizpůsobit světu, nesmí nadávat, ničit věci, ani nikomu ubližovat, musí být upravené, na kolech musí

⁷⁷ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁷⁸ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

⁷⁹ ŠTRYNČLOVÁ, *Summerhill: model antiautoritativní výchovy*, 2003.

mít dvě brzdy a dodržovat pravidla silničního provozu. Tato pravidla si však stanovily samy děti, protože shledávají za důležité se chovat adekvátně k okolí, v němž se právě nacházejí.⁸⁰

Summerhill měl otevřenou náruč pro děti problémové, dlouhou dobu na školu chodily jen děti problémové. Sám A.S.Neill se o tyto děti zajímal a tvrdil, že žádné dítě, které se narodí, nemá v sobě zlost nebo nenávist, ta vzniká až s postupem času, když má dítě nedostatek lásky. Děti si tento nedostatek nahrazují formou krádeží, zločinů a zloby, jelikož potřebují uspokojit nějaké své neukojené touhy. Takže pokud bude dítě vyrůstat v porozumění a bude mu opětována láska, tak nikdy nemůže vzniknout pocit nenaplněnosti a zloby. Tuto teorii má Neill potvrzenou několika lety zkušeností, protože Summerhill byl z velké části plný problémových dětí, ale po absolvování celého vzdělávání se z problémových dětí staly děti bezproblémové a plně připravené na život. Hlavním důvodem je to, že děti v Summerhillu vyrůstaly lásce a prostor pro svobodu je udělal šťastnými lidmi.⁸¹

3.2 Sudbury Valley

Školu Sudbury Valley si zmíníme jen v krátkosti, je důležité si zmínit její základní myšlenky, abychom viděli rozdíly, které existují i mezi svobodnými školami, ale nebudeme si ji vypisovat tak podrobně jako Summerhill, a to z důvodu toho, že školu, která je založená na myšlenkách Summerhillu, jsem navštěvovala pro svou praktickou část nikoliv školu Sudbury Valley.

Stěžním problémem této kapitoly jsou zdroje, jelikož není moc českých knih, které by se zajímaly o tento typ škol, tudíž budu čerpat převážně z knih a internetových zdrojů v anglickém jazyce.

Škola Sudbury Valley byla dlouhou dobu tajemstvím vzdělávání v Americe. Nikdo o ni nevěděl, nebo vědět nechtěl, v tom je zásadní rozdíl. Převážná většina žáků a rodičů o ní nikdy neslyšela a profesori ji přehlíželi, bylo to z důvodu, že nevěřili tomuto novému

⁸⁰ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

⁸¹ NEILL, ed. LAMB, *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. 2015.

modelu vzdělávání. Bylo to zase úplně něco jiného, než na co byli všichni zvyklí, zrovna se všichni vypořádali s alternativou v podobě Montessori atd. a teď s novou Sudbury Valley. Škola se začala dostávat do povědomí lidí, až když o ní začali mluvit studenti, kteří na Sudbury Valley žili.⁸²

3.2.1 Zakladatelé

Škola byla založena v roce 1968 ve městě Framington ve státě Massachusetts, její objekt je umístěn na velkém Viktoriánském panství. Vznikla na základě nadšení lidí, kteří usilovali o lepší vzdělávání a o to, jak co nejlépe vzdělávat své děti. Zakladateli jsou manželé Hanna a Daniel Greenbergovi. Tradiční vzdělávání ani jednomu nevyhovovalo, ale oba věděli, že to bude těžká cesta a taky že byla. Škola vyžadovala nesmírné množství času a především peněz. Zaměstnanci školy byli od začátku také manželé, škola potřebovala neustálou prezentaci před veřejností a před státem, protože v ní nebyla žádná důvěra a tyto práce byly také v rukou Hanny a Daniela.⁸³

3.2.2 Filosofie školy

Základem školy, jako tomu je taktéž u školy Summerhill, je svoboda. Tyto dvě školy se od sebe nějak zásadně neliší, ale některé rozdíly přece jen najdeme. Pokud chceme tento model vzdělávání pochopit, vžít se do filosofie, je potřeba použít odlišný způsob myšlení, než na který jsme zvyklí – žádná autorita, ani žádný dospělý, nemá právo kontroly nad vzděláváním dětí.⁸⁴

Pokud dítě nastoupí právě do této školy, tak si může užívat svobody plnými doušky, nesmí se však při tom porušovat pravidla školy, která si určila Školní rada. Bez ohledu na to, jak jsou děti staré, by měly být schopné svobodně organizovat svůj čas, tato cesta je v pozdějším věku dovede k odpovědnosti a k dosažení úspěchu.⁸⁵

Každé dítě je za svůj život zodpovědné, je zde však kladen důraz na rozvoj kreativity a dovedností. Jak už uváděl A.S.Neill, děti se dokáží rychle začlenit a

⁸² GRAY, překl. KOŠÁREK, *Děti se vzdělávají samy IV: Lekce ze Sudbury Valley*, 2012.

⁸³ SUDBURY VALLEY SCHOOL, *The Sudbury model. Sudbury Valley School, The View from inside* [online]. Dostupné z: http://www.sudval.org/01_about_01.html

⁸⁴ GRAY, překl. KOŠÁREK, *Děti se vzdělávají samy IV: Lekce ze Sudbury Valley*, 2012.

⁸⁵ SUDBURY VALLEY SCHOOL, *The Sudbury model. Sudbury Valley School, The View from inside* [online]. Dostupné z: http://www.sudval.org/01_about_01.html

přizpůsobit se místu, kde se právě nacházejí, a tak tomu bylo i na Sudbury Valley, díky svobodě, která na škole panovala, byly děti otevřené novým možnostem a dokázaly kreativně řešit problémy. Na základě všech těchto dovedností, které se na škole naučily, se z nich v budoucím životě stávají zodpovědné osobnosti.⁸⁶

Stejně jako na škole Summerhill, tak i zde neexistují testy a děti nejsou hodnoceny podle bodové či známkové hranice. Nikdo se nesnaží děti motivovat, na vše si musí přijít samy. Velkým rozdílem od Summerhillu je, že pokud chce dítě určitý kurz, musí si ho i samo zorganizovat, sehnat potřebné věci a naplánovat jeho fungování, které trvá jen do doby, do jaké dítě samo chce. Členové personálu nejsou bráni jako učitelé, ani oni sami si tak neříkají, jsou to spíše starší kamarádi, kteří nám poskytují informace, které chceme vědět. Nejvíce se toho děti naučí samy mezi sebou, proto jsou chápány jako nejdůležitější zdroj informací.

Díky svobodě, která na škole je, jsou děti v neustálém pohybu a v kontaktu s ostatními, tudíž spolu komunikují mladší a starší dohromady, což vede k nejlepší formě učení se nových dovedností. Pokud je malé dítě v kontaktu se starším, může se od něho naučit spoustu věcí. Příkladem přímo ze Sudbury Valley je, když si spolu děti smíšených věkových skupin hrály, tak se během her, jež zahrnují čtení a psaní, naučily spoustu slov, jak přečíst, tak i napsat, aniž by jim to samotným docházelo. Dále také konverzace, která je na škole brána jako prostředek, jež stimuluje intelekt, a to z důvodu neexistence autorit na škole, proto vše, co kdo řekne, je bráno jako námět k diskuzi a dalšímu řešení.⁸⁷

3.2.3 Fungování

Školu mohou navštěvovat děti již od 4 let a po jejím ukončení dostávají středoškolský diplom. Studenti jsou přijímáni bez ohledu na jejich přechodí hodnocení. Školu navštěvuje přibližně 200 dětí a škola zaměstnává 10 zaměstnanců.

Tato soukromá denní škola, která nepobírá státní peníze, žije především ze školného, které děti musí platit. Výhodou soukromého fungování je, že je škola odpovědná pouze vůči rodičům a žákům a může se držet své základní filosofie, které chce jejím

⁸⁶ SUDBURY VALLEY SCHOOL, *The Sudbury model. Sudbury Valley School, The View from inside* [online]. Dostupné z: http://www.sudval.org/01_about_01.html

⁸⁷ GRAY, překl. KOŠÁREK, *Děti se vzdělávají samy IV: Lekce ze Sudbury Valley*, 2012.

fungováním dosahovat. Školné však není nikterak vysoké, aby si ho nemohl dovolit i někdo z nižších vrstev, je nastavené tak, aby školu mohl navštěvovat opravdu každý, kdo bude chtít. I přesto, že je Sudbury Valley soukromá škola, tak její náklady na jedno dítě jsou o polovinu nižší, než je tomu na školách státních.⁸⁸

Zajímavý je i fakt, že dlouhou dobu byla práce učitelů na této škole dobrovolnickou, jelikož nebylo tolik finančních prostředků, aby zůstávalo i na jejich platy, svou práci tedy vykonávali s láskou a odhodláním, že se na tom opravdu chtějí podílet a nějakým způsobem někdejšímu vzdělávání pomoci ve vývoji. Nakonec se dostali do fáze, kdy i učitelům mohly být vypláceny platy, pod tímto pojmem si však nepředstavujte platy vysoce postaveného manažera, své platy však považovali za adekvátní. Velkým platem v podobě naturálií pro ně byla obrovská a ničím nenahraditelná zkušenost, kterou nabyli právě fungováním na škole.

Fungování je řízeno demokraticky, každý člen komunity se podílí na celém chodu. Nejdůležitějším orgánem školy je školní rada, která se skládá z dětí a personálu. Schází se jednou do týdne. Rada hlasuje o záležitostech týkajících se školy – vytváří pravidla, volí výbor pro každodenní fungování, propouští a přijímá členy a rozhoduje o prodlužování nebo ukončování ročních smluv zaměstnanců školy. Všechny hlasy při hlasování mají stejnou váhu. Dále existuje na škole školní komise, která řeší dodržování pravidel, členové soudní komise se v pravidelných intervalech mění, skládá se vždy ze člena personálu a dětí všech věkových skupin. Posledním článkem fungování je školní shromáždění, které je složeno z žáků, personálu a rodičů. K setkání dochází jednou ročně a rozhoduje se při něm, jak bude nakládáno s penězi a schvaluje se rozpočet na další rok.⁸⁹

3.3 Svobodná škola Praha

3.3.1 Charakteristika školy

Svobodná škola Praha, jak už z názvu vyplývá, je svobodná demokratická škola, kterou mohou navštěvovat děti a mladiství ve věku od 4 do 17 let. V současné době školu

⁸⁸ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

⁸⁹ GRAY, *A Brief History of Education*, 2008.

navštěvuje 39 žáků různého věku a 16 osob personálu. Je založena na filosofii Summerhillu, tudíž podporuje děti v jejich osobním rozvoji pomocí sebeřízeného učení a věří v to, že každý má právo na důstojné dětství. Funguje nezávisle na státním systému školství, a to jak ideologicky, tak finančně.

Škola je nezávislé vzdělávací centrum pro dospělé a rodiny v čele s ředitelkou a zakladatelkou školy Mgr. Šárkou Hauznerovou, která ve škole zajišťuje chod pedagogických procesů, je absolventkou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a již řadu let působí ve sféře vzdělávání mládeže.

Důležité body pro školu:

- rozvoj autonomie a vědomého rozhodování
- sebepoznání formou soužití se sebou a okolím
- poznání vlastních hranic a hranic ostatních lidí nebo společenství
- respekt k odlišnosti
- schopnost spolupráce
- vytváření prostoru pro osobní rozvoj
- spolupráce s celou rodinou nebo dítěti blízkými osobami

Nedůležité body pro školu:

- množství osvojených znalostí
- měření a testování osvojených znalostí a dovedností
- poskytování uceleného a jednotného souboru znalostí a dovedností, které jsou státem definovány jako vhodné pro určitou věkovou kategorii
- schopnost přizpůsobení se většině
- poslušnost

Škola byla založena pro rodiny, které z různých důvodů nechtějí nebo nemohou posílat své děti do tradiční školy a plnit pravidelnou školní docházku. Cílem školy není měnit tradiční vzdělávání České republiky, ale dopřát lidem možnost volby, aby si mohl každý vybrat to, co je jeho srdci bližší.

Na škole je každý odpovědný za své jednání a rozhodování, nikdo nikomu neříká, jak se má v dané situaci chovat, jedinec rozhoduje sám o sobě a není nikým ovlivňován, za svá rozhodnutí je plně odpovědný. Průvodci dětem podávají pomocnou ruku, pokud ji samy požadují, pomáhají dětem zvykat si na nové prostředí, na osobní odpovědnost, a především na svobodu, v jistých situacích také dětem poskytují emocionální podporu, ta nastupuje tehdy, pokud dojde k negativnímu dopadu jednání dítěte, ať je jednání jakékoliv, tak do něho nikdy nezasahuje škola, nechá jej prožít veškeré jeho důsledky.

Náhled na vzdělávání škola shrnuje do citátu Karla Čapka: „*Vzdělání je to, co nám zůstane, když zapomeneme všechno, co jsme se naučili ve škole.*” Vzdělávání nebere jako proces, kdy někdo sděluje fakta, která se dozvěděl od někoho jiného. Vzdělávání je pro školu procesem podpory mezi učitelem a žákem, kdy učitel podporuje žáka na jeho cestě, motivuje ho a posouvá ho k dosažení zvolených cílů. Vzdělávání by v nás mělo vzbuzovat radost, bez ohledu na to, jestli se vzděláváme na půdě školy, instituce nebo někde jinde. Dalším citátem, kterým se škola prezentuje, a pro niž je jeho myšlenka blízká, je citát Galilea „*Člověka nemůžete naučit nic; můžete mu pouze pomoci najít to v sobě*”, tento citát komentují se slovy, že právě tato myšlenka by měla být smyslem svobodné školy.

Zajímavým faktem je i to, že svobodnou školu vyhledávají převážně multikulturní rodiny, a to z důvodu, že hledají odlišný způsob výuky, jelikož jim tradiční způsob nevyhovuje.

Při volbě předmětu si děti volí mezi povinnými a nepovinnými. Slovem povinný se však nerozumí to, že si ho za každých okolností musí vybrat, volba je na dětech, pokud žádný povinný předmět nechtějí, tak si ho zapsat nemusí, pokud si ho však zapíší, tak na něj ani chodit nemusí, nikdo je netrestá, pokud se místo hodiny budou věnovat jiné činnosti. Mezi povinné předměty se řadí – Český jazyk, Matematika, Cizí jazyk a Přírodověda. Na škole se vyučuje široká škála jazyků. Jakými jsou Německý jazyk, Španělský jazyk, Francouzský jazyk a v neposlední řadě Anglický jazyk.

Jelikož stát neuznává tuto svobodnou formu vzdělávání, tak každé dítě, které navštěvuje svobodnou školu, musí být zároveň zapsáno na domácím studiu a z toho důvodu jsou děti jednou za čas přezkoušeni v tradiční škole, kterou si zvolili. Dle názoru dětí a personálu školy se dá půl roku učiva dohnat za 3 týdny. Každému dítěti, které přijde

do svobodné školy právě ze školy tradiční, trvá půl roku, než si zvykne, že má veškerou odpovědnost ve svých rukou.

V tradiční škole je problém individuálního přístup. Příklad ze svobodné školy: chlapec má svůj rodný jazyk angličtinu, proto pro něho bylo zbytečné absolvovat základy anglického jazyka na tradiční škole, ta však nedokázala vyjít vstříc potřebám dítěte, aby se mohlo učit něco jiného, na svobodné škole to není problém.

3.3.2 Fungování

Škola je neziskovým subjektem, který má dva právní orgány: ředitele školy a správní radu. Za normálních okolností by subjekty správní rady měly být jak děti, tak i personál, ale podle zákonů České republiky může tyto funkce zastávat pouze osoba starší 18 let, což by v tomto případě odporovalo zákonům naší země, z toho důvodu si ředitel a správní rada zřídili ve škole správní orgán školy, kterým je celoškolské shromáždění a studentská rada, všechny tyto orgány mají práva a povinnosti v rozsahu, který definuje legislativa České republiky.

Na celoškolském shromáždění se rozhoduje o otázkách každodenního chodu školy a podílí se na něm celá škola. Studentská rada zastupuje názory dětí ve všech úrovních v rozhodování o škole, členové rady mají přístup na všechna jednání správní rady, týmových schůzek průvodců a dalších věcí, na které za normálních okolností mohou pouze dospělí. Děti se tedy podílejí na rozhodování v oblasti fungování školy stejně jako dospělí. Všichni společně vymýšlí a schvalují pravidla soužití ve škole, podílí se z části na rozpočtu, přijímají nové žáky a nové průvodce, mají také možnost dospělého i dítěte ze školy vyloučit, pokud se na tom celé shromáždění shodne. Společně také řeší rozvrh výuky, vzhled a prostory školy.

Hodina na škole trvá 45 minut, avšak některý kurz trvá i hodinu a půl, občas na škole probíhají exkurze, které jsou na celý den, každý měsíc se vybírá nové téma dané exkurze např. les, světlo atd. Děti jsou na vyučování rozděleny do tříd následovně: 1., 2. a 3. třída jsou společně, poté 4. a 5. třída, dále 6. a 7. třída a poslední je pohromadě 8. a 9. třída. Ve škole tráví děti 5 hodin s tím, že činnost si určují samy, na vše mají brigády a vše si obstarávají samy.

4 Výzkumná část

Ve své praktické části se budu věnovat škole s názvem Svobodná škola Praha, která funguje na principu Summerhill, o kterém jsem psala ve třetí kapitole bakalářské práce. Ze začátku si nejprve tuto školu charakterizujeme, nastíníme její fungování a na konec zde budou zaznamenány rozhovory se třemi žáky svobodné školy.

Cíl práce nespočívá v tom, abych zde kritizovala tradiční vzdělávání, ale jde o to představit možnosti, která k tradičnímu systému vzdělávání dále existují, obohatit čtenáře o přínosné poznatky k doposud málo známému tématu pro širokou veřejnost a vyvrátit mýty o svobodném vzdělávání.

Cílem výzkumné části je pomocí návštěv, rozhovorů a pozorování zjistit, na kolik dokáží žáci reflektovat svéráz svobodných škol, zda jsou děti na škole spokojené a zda dokáží přijmout odpovědnost, která jim je na škole dána do rukou. Předpokládám, že jsou si žáci plně vědomi všech okolností, které jsou spojeny se svobodným vzděláváním, v němž se nacházejí.

Pro svou práci jsem si zvolila kvalitativní výzkum, který uskutečním za pomoci případové studie, metodou pro získávání dat je strukturovaný rozhovor o několika otázkách se třemi žáky Svobodné školy v Praze. Výzkum bude jakási pilotáž, ke které nebude využito kontrolního vzorku s nízkým počtem respondentů.

Zkoumaným vzorkem v mé práci jsou tři chlapci, kteří studují ve svobodné škole, ke sjednání schůzek s chlapci jsem se dostala skrze paní ředitelku školy, která mi rozhovory domluvila. Jediným důležitým bodem pro výběr vhodných žáků pro můj výzkum bylo, aby žáci měli předešlou zkušenost s jiným než svobodným vzděláváním, a to z toho důvodu, aby dokázali mluvit o rozdílech a zkušenostech. Po domluvě s paní ředitelkou ve své práci používám pro chlapce jiná jména, než je tomu ve skutečnosti, a to z důvodu jejich nízkého věku.

4.1 Průběh rozhovoru

Rozhovor jsem absolvovala koncem března 2018. Celý rozhovor jsem si po odsouhlasení chlapců nahrávala na svůj mobilní telefon. Odpovědi na otázky byly většinou dosti rozvětvené, tudíž jsem získala více informací.

Před začátkem rozhovoru jsem se představila a pověděla, za jakým účelem rozhovor dělám. V průběhu rozhovoru se mě mohly děti na cokoliv zeptat nebo mi sdělit i něco, co nebylo obsahem mých otázek. Na základě zachování hodnoty odpovědí ponechávám hovorovou češtinu.

Otázky jsou koncipované tak, abych se pomocí odpovědí na ně dostala k cíli své práce a dostala co nejvíce informací k vytvoření závěru. Otázkou: „Vidíš nějaký rozdíl mezi svobodnou školou a tvou předchozí školou?“ se snažím zjistit, zda děti reflektují, že jejich nynější škola je od základů jiná, než škola předchozí a zda dokáží zdůvodnit negativa a pozitiva, která mezi školami jsou.

Otázkou „Jaký vztah máš s průvodcem (učitelem)?“ jsem chtěla zjistit, jaký je rozdíl mezi vztahem s učitelem v tradiční škole a svobodné škole. Otázka „Těšíš se každé ráno do školy?“ ukazuje vztah dětí k jejich škole. Otázka „Jak probíhá tvůj den ve škole?“ nám ukazuje, jak si děti samy dokáží rozvrhnout den, aniž by jim někdo přikazoval, co mají dělat, jelikož ony samy to vědí. „Jak funguje školní shromáždění?“ touto otázkou jsem chtěla vidět, zda dětem vyhovuje odpovědnost, kterou mají a zda školní shromáždění v rukou dětí funguje. „Co ti na škole nejvíce vyhovuje a co bys naopak změnil?“ zjištěním této otázky je, zda děti umí zhodnotit jejich svobodný systém vzdělávání a zda dokáží vidět i stinné stránky tohoto systému a zda vnímají pohled ostatních lidí na jejich školu.

„Podle čeho se rozhoduješ, co se budeš učit?“ touto otázkou bych ráda zjistila, zda jsou děti ztotožněné se svobodou, která na škole je a zda si umí samy v hlavě ujasnit, co budou pro svůj budoucí život potřebovat a jak dokáží s mírou seberealizace nakládat. Poslední otázkou „Na jakou školu chceš jít, až budeš na téhle škole končit?“ zjišťuji, zda si děti uvědomují, že je čeká ještě jiný život a zda si uvědomují, že se na něj musí náležitě připravit.

4.2 Výzkumná zjištění

4.2.1 Rodina 1

David (11 let) – navštěvuje 5. ročník svobodné školy. Jeho otec je z Velké Británie a matka z České republiky, všichni žijí mnoho let v ČR a hovoří česky. Chlapec 1 navštěvoval do konce 3. třídy základní školu, která fungovala na principech tradičního vzdělávání. Nyní se připravuje na přestup na gymnázium.

4.2.2 Odpovědi na otázky

Tabulka 3 Rozhovor1

1. Vidíš nějaký rozdíl mezi svobodnou školou a tvou předchozí školou?	Vidím jenom negativa, bylo tam všechno horší, furt jen tresty a nikdy učitelé neřešili, jestli jsem opravdu tu věc udělal, tresty na této škole nejsou, ale můžeme být vyloučeni na týden. Na klasické škole po nás chtěl učitel, abychom seděli rovně jako pravitko přitlačený k lavici, jinak po nás házel křídou nebo mával ukazovátkem. Tady se k nám chovají normálně. Rodiče se to snažili řešit s ředitelkou, ale s nimi to prostě nešlo, nikoho to tam nezajímalo a neřešili nic.
2. Jaký vztah máš s průvodcem (učitelem)?	Dobrý a kamarádký.
3. Těšíš se každé ráno do školy?	Většinou ano, někdy se mi nechce, ale není to kvůli škole, spíš kvůli náladě, nebo že jsem unavený, ale většinou se mi chce. Do bývalé školy jsem se netěšil ani jeden den, ani v první třídě.

4. Jak probíhá tvůj den ve škole?	Od 9 do 11 jsou studovny, a to si v ní dělám zrovna ten předmět, co potřebuju a pak už dělám, co chci. Máme povinný a nepovinný předměty, který si volíme my nebo rodiče, na povinné chodit musíme. Já jsem si povinné předměty zvolil už sám.
5. Jak funguje školní shromáždění?	Hlasujeme všichni a všechny hlasy mají stejnou váhu.
6. Co ti na škole nejvíce vyhovuje a co bys naopak změnil?	Kamarádské vztahy, jediné, co se mi zhoršilo je, že se nedokážu soustředit delší dobu na jednu věc. Nelíbí se mi, co si o nás ostatní myslí, že se nic neučíme, přitom to není pravda.
7. Podle čeho se rozhoduješ, co se budeš učit?	Rozhoduju se podle toho, jak moc se mi na ten předmět chce, jestli ho potřebuju a jaký je tam průvodce. Potom chodíme na přezkoušení, já chodím s věcmi, které jsem udělal a ukážu je učitelce v klasický škole.
8. Na jakou školu chceš jít, až budeš na téhle končit?	Já se připravuju na gympl, takže se učím, abych se tam dostal.

4.2.3 Rodina 2

Petr (13 let) – navštěvuje 7. ročník svobodné školy. Jeho matka je z U.S.A. a otec z České republiky, rodiče žijí každý zvlášť. Chlapec 2 navštěvoval v minulosti soukromou montessori školu v Praze a poté do 6. ročníku montessori internátní školu.

4.2.4 Odpovědi na otázky

Tabulka 4 Rozhovor 2

1. Vidiš nějaký rozdíl mezi svobodnou školou a tvou předchozí školou?	Největší problém na minulé škole byla uzavřená komunita, při nástupu na školu mě nepřijali mezi sebe, na svobodné škole mě mezi sebe vzali hned. Na minulé škole jsme jednou museli běhat hodně kol v tělocvičně, a to jen kvůli tomu, že jsme si povídali. Dobrý je na téhle škole tým řešení konfliktů, dostáváme stopky mezi sebou, když někomu něco vadí a pak se to řeší. Když má někdo 3 stopky, tak je zapsán na tým řešení konfliktů (řeší se podle závažnosti někdy hned).
2. Jaký vztah máš s průvodcem (učitelem)?	Kamarádský, spíše než vztah s učitelem, je to spíš vztah s kamarádem, oslovujeme je křestním jménem, neříkáme jim pane průvodce. Je to víc familiární. Jsou moc hodní. Na minulé škole jsem dostával i pohlavky od učitele.
3. Těšíš se každé ráno do školy?	Není to tak, že bych se radoval, když jdu do školy, protože kdo se raduje ze školy v 7. třídě, ale snáším to a tahle škola je dobrá, je o hodně lepší než jiný.
4. Jak probíhá tvůj den ve škole?	Já mám na každý týden plán, který si dělám doma, takže to mám docela zorganizovaný. Musím chodit hlavně na češtinu a na matematiku. Povinnou výuku mi můžou

	určit i rodiče.
5. Jak funguje školní shromáždění?	Řešíme tam pravidla a občas taky některý studenty a různé problémy, potom jestli chceme něco vylepšit. Hlasujeme o tom všichni.
6. Co ti na škole nejvíce vyhovuje a co bys naopak změnil?	No, možná je to malinko nezorganizovaný, respekt vůči průvodcům.
7. Podle čeho se rozhoduješ, co se budeš učit?	Já to dělám podle svého plánu. Učím se sám i japonsky. Na přezkoušení v klasické škole máme předepsáno, co se máme za rok naučit, ale naučit se všechno stíháme, můžeme dostat i N (neklasifikovaný), ale pak to musíme dohnat a všechno mít splněný. My se učíme všechno jako na normální škole, akorát jiným stylem a dobrovolně v našem čase, abychom to stihli a chápali to, aniž by nás někdo honil, že hned další hodinu přejdeme na jinou věc, protože musíme vše stihnout. Takže nás to baví a připadá mi to lepší a soustředím se na to, co chci a nikdo mě k tomu nenutí.
8. Na jakou školu chceš jít, až budeš na téhle končit?	Já půjdu na ISP (International school Prague).

4.2.5 Rodina 3

Jakub (12 let) – navštěvuje 7. ročník svobodné školy. Oba rodiče pochází z České republiky, pracovně žili všichni jeden rok v USA, kde chlapec 3 navštěvoval ZŠ. V současnosti žijí rodiče odděleně. Chlapec 3 navštěvoval v minulosti do poloviny 6. ročníku běžnou základní školu.

4.2.6 Odpovědi na otázky

Tabulka 5 Rozhovor 3

1. Vidiš nějaký rozdíl mezi svobodnou školou a tvou předchozí školou?	Jediné, co se mi na předešlé škole líbilo, tak byl tělocvik, bylo ho tam více. Jinak jsou ve všem rozdílné. Tahle je mnohem lepší.
2. Jaký vztah máš s průvodcem (učitelem)?	Kamarádský vztah, někdy nás můžou napomenout, ale moc často to nedělají, protože jsou na nás hodní.
3. Těšíš se každé ráno do školy?	Těším se podle toho, kolik hodin mám spánku, ale spíše ano.
4. Jak probíhá tvůj den ve škole?	Učíme se většinou dvě hodiny a potom si děláme projekt.
5. Jak funguje školní shromáždění?	Je ve středu a probíráme tam různé věci, tým řešení konfliktu, problémy a změny.
6. Co ti na škole nejvíce vyhovuje a co bys naopak změnil?	Není nic, co bych chtěl změnit.
7. Podle čeho se rozhoduješ, co se budeš učit?	Jestli předmět potřebuju, cítím, kde mám mezery. Dvakrát do roka máme přezkoušení, dva projekty z každého předmětu, kromě češtiny a matiky.
8. Na jakou školu chceš jít, až budeš na téhle končit?	Já ještě nevím.

4.3 Interpretace výzkumného zjištění

1. „Vidíš nějaký rozdíl mezi svobodnou školou a tvou předchozí školou?“

Všichni tři chlapci se shodli na tom, že je bývalá škola do jisté míry utlačovala, komunita je nepřijala mezi sebe a nikdo se nezajímal o jejich potřeby. Nelíbily se jim tresty, které dostávali ze stran učitelů. Dále se shodují na tom, že převažují negativa ze strany tradičních škol a stěží hledali nějaké pozitivum, jediné pozitivum bylo, že na klasické škole bylo více tělocviku, což zde postrádají. Shodli se na tom, že na této škole jsou šťastnější, jako dobré shledávají tím řešení konfliktů, líbí se jim, že se mohou umravňovat sami bez pomoci autority, která by stála se vztyčeným ukazováčkem nad nimi.

2. „Jaký vztah máš s průvodcem (učitelem)?“

Vztahy mezi průvodci a žáky jsou velmi dobré, pohybují se na přátelské až kamarádské úrovni, na čemž se shodli všichni z dotazovaných. Nikdo není nadřazený a podřazený, tím pádem si mezi sebou všichni tykají, učitelé nejsou oslovení „pane učiteli“ nebo „pane průvodce“ a oslovují se křestními jmény. Průvodci na děti nekřičí a neudělují jim tresty. I z mého pohledu mi přišla atmosféra ve škole velmi vřelá a otevřená, nikdo mi na pohled nepřišel nespokojený.

3. „Těšíš se každé ráno do školy?“

Z předchozích zmíněných důvodů se děti do školy z velké části těší, protože není nic, čeho by se měly na škole obávat a kvůli čemu by se do ní neměly těšit.

4. „Jak probíhá tvůj den ve škole?“

Děti mají svůj plán učení, podle kterého se učí. Vybírají si mezi povinnými a nepovinnými předměty, které si buď zvolí samy, nebo jim pomohou rodiče, podle toho, co chtějí nebo potřebují, nikdo je do ničeho nenutí.

5. „Jak funguje školní shromáždění?“

Školní shromáždění fungují přesně tak, jak udává teoretická část školy Summerhill, celá škola se schází jednou týdně, v tomto případě ve středu, projednávají společně pravidla, problémy a nejrůznější změny. Všechny hlasy mají stejnou váhu, pokud chce na školní shromáždění přijít někdo nový, musí všichni jeho přítomnost odsouhlasit.

6. „Co ti na škole nejvíce vyhovuje a co bys naopak změnil?“

Jedinou věcí, kterou by děti chtěly změnit, je větší respekt k průvodcům a spolu s ním větší zorganizovanost. Další zmíněnou změnou, která se však netýká školy, ale spíše lidí, kteří o této alternativě nemají bližší informace, je, aby si lidé přestali myslet o dětech ze svobodné školy, že se na škole nic neučí.

7. „Podle čeho se rozhoduješ, co se budeš učit?“

V rozhodování o tom, co se děti budou učit, jim pomáhá buď plán, který mají některé děti nastavený, nebo samy cítí, co se potřebují učit, co budou potřebovat, jak se jim na daný předmět chce, ale také podle toho, jaký průvodce předmět vede. Dvakrát ročně chodí na přezkoušení do klasické školy, kde jsou zapsáni a tam buď předloží, co se za dané období naučily nebo ukáží, zda splnily, co se od nich očekávalo. Někteří se již učí věci, které budou v budoucím studiu potřebovat.

8. „Na jakou školu chceš jít, až budeš na téhle končit?“

Děti vědí, čeho chtějí v životě dosáhnout a mají stanovené cíle. Dokáží si samy v hlavě srovnat, jaké věci pro dosažení cílů potřebují a drží se jich.

Na konci rozhovoru jsem položila otázku, zda je něco, co by mi chtěli chlapci sdělit nebo co by chtěli, aby zaznělo v mé práci, takže nyní budu citovat větu jednoho chlapce, kterou nebylo potřeba ani nijakým způsobem upravovat, z toho důvodu ji nechávám v originálním znění: „Každý by se měl alespoň snažit pochopit tento styl výuky, a ne chápat jen to, co je staré 300 let.“

5 Diskuze

Svobodné vzdělávání je pro mnohé chápáno jako alternativa k existujícímu tradičnímu systému vzdělávání, které nemusí být vhodné pro všechny. Stěžejním pro tuto alternativu je jakési odmítání a nepodporování ze strany státu, jak už po finanční stránce, tak po stránce systémové. Stát a velká část veřejnosti svobodné demokratické vzdělávání bere jako jakousi utopii. Svobodné školy svou univerzálností do českého vzdělávacího systému nezapadají a není jim dán ani prostor, aby zapadat mohly. Děti, které navštěvují svobodné školy, musí být zároveň zapsány na domácím studiu a docházet občas do klasické školy na přezkoušení, pod kterou jsou vedeny, jelikož ze strany našeho státu není dětem umožněno, aby se vzdělávaly úplně svobodně na principech Summerhill nebo Sudbury Valley. Vzniká zde otázka, zda může na území České republiky vzniknout svobodná demokratická škola, která bude podporována státem, tuto otázku doporučuji podrobit zkoumání a diskuzím.

Školy většinou vyhledávají rodiny, které jsou jiné kultury nebo se skládají z více kultur, které se nedokáží ztotožnit s formou tradičního vzdělávání.

Za pomoci rozhovorů a návštěv Svobodné školy Praha jsem se snažila o přiblížení této problematiky veřejnosti a zjistit spokojenost žáků dané školy. Zjistila jsem, že dětem určitá svoboda prospívá, při rozhovoru se mnou jednaly velmi otevřeným a slušným způsobem. Celková atmosféra školy byla dosti vlídná. Děti si uvědomují, kde jsou a co vše mají ve vlastních rukou. Dokáží si samy sestavit učební plán a vědí, co budou v budoucím životě potřebovat, vyhovuje jim, že se mohou učit vlastním způsobem, z toho důvodu jsou do práce i více zapálené, jelikož je nikdo nežene za co nejlepšími dosaženými výkony a učení se pro ně stává jakousi hrou, jejíž pravidla si samy určují. Svobodné školy jsou založeny na vzájemné pomoci a lásce, všichni si jsou rovni a pomáhají si, pokud dítě cítí, že je obklopeno láskou a porozuměním, tak lásku a porozumění dokáže opětovat a tím pomáhat dále. Škola je jednou velkou rodinou, i když jsem na škole byla jen krátce, tak jsem se v ní cítila dobře. Za velký přínos považuji školní shromáždění, kde se děti naučí, jak jednat s ostatními a dokáží řešit problémy, které nastanou, a to je jedna z věcí, které dětem pomůžou i v budoucím životě. Dětem dochází, co se kolem nich děje a dokáží o

daném problému mluvit nahlas, a to díky škole, kterou navštěvují. Vědí, že spousta lidí jejich systému vzdělávání nerozumí a přály by si, aby se to změnilo.

Na našem území jsou svobodné školy ještě dosti mladé, abychom si zde mohli ukázat, zda jsou děti opravdu schopné svobodného rozhodování a sebeřízeného vzdělávání, ale na základě rozhovoru je patrné, že si děti uvědomují, co svoboda znamená a co je potřeba se naučit, aby v budoucnu mohly být úspěšnými absolventy. Avšak absolventi ze zahraničí, kde má svobodné vzdělávání delšího trvání, zaujímají takový názor, že je škola připravila na budoucí život dostatečně a jsou z nich úspěšní pracovníci, umělci či rodiče.

Napadá mě otázka, zda je škola vhodná pro všechny. Podle mého názoru se nedokáže každý ztotožnit s tímto stylem svobodného vzdělávání, stejně tak jako někomu nemusí vyhovovat tradiční systém. Škola je převážně vhodná pro rodiny, které žijí i soukromý život svobodněji a doma též z části uplatňují svobodnou výchovu a kteří jsou o filosofii škol přesvědčeni. Není to však pravidlo, školu mohou samozřejmě navštěvovat všichni, kteří se shodují s principy těchto škol. Škola není vhodnou cestou pro rodiče, kteří jsou zaměřeni pouze na výkon svých dětí a nevěří v přirozenou cestu. Dále je tu otázka financí, kterou mnoho rodičů v současnosti může řešit, vzhledem k tomu, že jsou školy soukromé, tak se na nich musí platit školné, které se pohybuje okolo 8000-10000 Kč za měsíc, což může být pro některé rodiny velká překážka.

6 Místo a přínos svobodných škol v ČR

Česká republika je tradiční země, tudíž má i tradiční vzdělávání své stálé místo ve fungování školství a je velmi těžké, aby si svobodné vzdělávání vytvořilo svou pozici v našem školství, jelikož není podporováno ze strany státu a ani v něj není velká důvěra ze strany lidí.

Svobodné vzdělávání se pro mnohé zdá být utopickým a děti jsou z pohledu kritiků v pozici, kde marní svůj čas a ztrácí potenciál. Avšak pokud se podíváme do světa, kde svobodné školy fungují několik let (Summerhill téměř 100 let), zjistíme, že tyto mýty se vyvracejí, jelikož je zaznamenáno nepřeberné množství velmi úspěšných absolventů, kteří právě svobodné škole vděčí za jejich úspěch.

Nevíme, kde se stala chyba, když ve světě svobodné školy fungovat mohou i za přispění státu a svobodné školství je ve světě čím dál více populární a oblíbené. Žijeme několik desítek let v demokratickém státě, ale i přes snahy různých inovací v oblasti vzdělávání se příliš nemění a na děti je vyvíjen stále větší nátlak, nejsou motivovány a jejich individualita je ve více početných třídách potlačována a dohlíží na ně autorita v podobě učitele, který na děti vyvíjí nátlak. Jednou z překážek může být, že dochází ovlivňování mladší generace generací starší, která není zvyklá na svobodu, jež se v současnosti spojuje s demokracií. Je možné, že v budoucnu s odrůstajícími staršími generacemi bude narůstat zájem a větší důvěra ve svobodné vzdělávání. Dalším důvodem, proč rodiče raději dají děti do tradiční školy, je určitý pocit bezpečí a jistoty, jelikož oni sami z vlastní zkušenosti vědí, jak to na klasických školách chodí a vědí, co očekávat a bojí se zkusit novou pro ně nevyzkoušenou věc.

Díky svobodným školám vznikají ve světě osobnosti, které dokáží patřičně naložit se svým životem, jsou jedineční, zodpovědní, motivovaní a kreativní, a to vše díky svobodě, která jim je vložena do rukou. Škola jim dává prostor, aby se věnovali věcem, které je naplňují, a dává jim také možnost volby. Děti jsou ve svobodné škole šťastné a mají ji rády.

V České republice pomalu sílí informovanost lidí o svobodných školách, určitým způsobem se začíná uvažovat o změnách a někde dokonce změny ve vzdělávání a výchově

vznikají. Mnohem častěji, než tomu bylo dříve, začínají rodiče vyhledávat určité alternativy ve vzdělávání. Takže čím vyšší bude informovanost lidí o svobodném vzdělávání, tím se bude zvyšovat zájem o tento styl učení.

Na našem území se může mnoho učitelů potýkat s dilematy, která se týkají svobody a přístupu k dětem, jelikož každá výchova nebo vzdělávání se pohybuje v dilematech. Učitelé ve školách mohou řešit problém svobody a volnosti, kde je ta hranice, kdy děti jednájí na základě svobody a mohou s ní pracovat, a kdy už jsou na hranici úplné volnosti. Stejný problém mohou řešit i rodiče, kteří pro své dítě hledají ten nejlepší možný způsob vzdělávání.

Svoboda nebo volnost? Tyto pojmy mohou být další antinomií, kterou se lze zabývat. Pojmy na první pohled mohou připadat někomu stejné, ale zdání klame, jedná se o naprosto významově jiné pojmy. Na toto téma může vznikat mnoho diskuzí mezi zastánci tradičního vzdělávání a mezi stoupenci svobodného vzdělávání, všichni na svobodu a volnost nahlíží jinak a jedni nemusí souhlasit s tím, co uznávají druzí a naopak. Jedno mají však všichni společné, aby byly jejich děti šťastné a v budoucím životě úspěšné. Problém svobody je zakotven v nás, nikoliv v dětech.

Člověk by si řekl, že svobodné vzdělávání není dobré, protože si děti ve škole mohou dělat, co je napadne, ale to není tak zcela pravda. I svoboda má své hranice, které se musí dodržovat, třeba pokud se jedná o bezpečí dětí, tak škola zasahuje. Hranice svobody si především určují samy děti na školních shromážděních, kde si děti určují pravidla, která je potřeba dodržovat.

V určování některých hranic jsou potřeba průvodci, kteří dětem danou problematiku vysvětlí, proč je důležité o ní hovořit a jednat, pomáhají dětem v rozhodování a dozívání se informací, ale neovlivňují je, pouze jim ukazují možnosti cesty, nemají ani podobu autority, která by jim něco přikazovala, ale jsou jim rovni. Takže pokud si svobodně odsouhlasí, že je ve škole nebezpečné otevírat okna z důvodu vypadnutí z něho, tak děti vědí, kde je hranice, která se nesmí překročit a jednájí podle toho. Dále se také děti svobodně rozhodují, co se budou učit, ale samy vědí, že například bez učení se gramatiky nikdy nebudou umět bez chyb psát, svobodně však k tomuto názoru dojdou a vědí, kde je hranice, kdy se danou věc budou muset naučit a že bez ní to v životě nepůjde.

Vidí okolo sebe v životě lidi, kteří umějí číst, psát, počítat, tak i oni samy jednou dojdou k závěru, že je nezbytné se to naučit. Hranice svobody se s postupem věku posouvají a dochází tak k růstu jedince.

Oproti tomu je zde pojem volnost, který je ničím neohraničený, nemá žádná pravidla a nikdo nám neříká, jak se jedná volně. Z těchto důvodů je důležité tyto pojmy nezaměňovat.

Tím, že žijeme v demokratické společnosti, jsme do určité míry svobodní, ale víme, kam až hranice svobody sahá, co překročit nemůžeme, víme, že můžeme svobodně vycestovat do ciziny, aniž by nám někdo diktoval, kdy, jak a s kým, ale víme, že do ciziny nemůžeme vyjet úplně volně například bez pasu nebo občanského průkazu. Svobodu vytváříme všichni společně, učíme se ji poznávat a náležitě s ní nakládat. Její hranice si předáváme z generace na generaci.

Svobodné školy, jak už z názvu plyne, jsou sice svobodné, ale i ony mají své hranice, kam až svoboda může zajít, je důležité, abychom si však školy nepletly se slovem volné, kde se jedná bez úplných hranic, volnost bychom mohli přirovnat až k anarchii, se kterou však svobodné vzdělávání nesouvisí.

Učitelé i rodiče mohou řešit mnoho dilemat a s dilematy dále souvisí i antinomie, kterými se zabýval Eugen Fink, tyto výchovné antinomie Fink formuluje ve své knize „Natur, Freiheit, Welt“, tvrdí, že výchova nemůže být bez tázání se po tom, co to vlastně je.⁹⁰ Fink ve svém díle vyjádřil 6 antinomií, kterými jsou následující:

1. Je výchova pomocí nebo manipulací?
2. Moc či bezmoc vychovatele?
3. Hranice nebo bezhraničnost výchovy? Neboli kdy s výchovou končíme?
4. Jedinečnost nebo obecnost?
5. Je výchova výchovou k lidství nebo k povolání?
6. Meze a možnosti výchovy? Co lze formovat a co je přirozené?

Antinomie úzce souvisí i se svobodným vzděláváním. Mnoho učitelů musí řešit, jaké mají právo na výchovu dětí. Do jaké míry dětem pomáhají a odkdy je to už manipulace. Zde vzniká problém v přijímání předem psaných pravidel. Stát určí, co je dobré a co je pro

⁹⁰ PELCOVÁ, *Vzorce lidství* 2010, s. 232-241.

děti přínosné a učitel podle toho musí učit, bez ohledu na to, zda je to přínosné nebo přetěžující, ale je považováno za dobré, protože to je státem podložené jako správné. Učitelé na svobodných školách musí řešit, co je pro žáky důležité, bez toho, aniž by jim to někdo diktoval. Učí je o světě, jak mu rozumět a čemu věnovat pozornost. Učitelé na svobodných školách nejsou nikdy hotové bytosti, které se už dále učit nemusí, žijí v každodenní interakci dětí, od kterých se i oni sami mohou leccos naučit. K dětem by se mělo přistupovat individuálně, nemůže fungovat jedna předepsaná šablona, která bude vhodná pro všechny děti, a to tradiční oproti svobodnému vzdělávání opomíjí. Lidé jsou přirozené bytosti a zde vzniká otázka, o které lze diskutovat, zda i vzdělávání lidí je přirozené nebo zda je to bráno jako určitá nutnost. Do jaké míry se dá člověk formovat a do jaké míry je člověk svobodný ve svém jednání? Nad antinomiemi by měl být schopný zamyslet se každý učitel, který by si měl najít svoji cestu ke vzdělávání sebe sama a druhých.⁹¹

⁹¹ PELCOVÁ, *Vzorce lidství* 2010, s. 232-241.

Závěr

Cílem práce bylo představení jiné formy vzdělávání, než je nám všem známá forma tradiční. Byla bych ráda, kdyby práce nebyla chápána jako jakási kritika tradičního vzdělávání, ale pouze jako představení existující alternativy, která je na území České republiky málo probádána a ze strany státu prozatím neakceptována, jelikož stát nepřijímá, aby se děti vzdělávaly svobodně.

Dalšími cíli práce bylo zjistit, zda svobodné školy plní své poslání a zda jsou pro děti přínosné. Jestli v reálu funguje, když je dětem dán prostor pro vlastní zkoumání a zda si dokáží samy uvědomit, co budou v životě potřebovat a dokáží to nějakým způsobem uchopit. Dále pak práce vyvrací mylné představy o fungování svobodných škol, které jsou v povědomí mnoha nezainteresovaných lidí. Pomocí návštěv, rozhovorů a pozorování zjišťuje, na kolik dokáží žáci reflektovat svéráz svobodných škol, zda jsou děti na škole spokojené a zda dokáží přijmout odpovědnost, která jim je na škole dána do rukou. A v neposlední řadě ukázat jaké místo zaujímají školy v naší kultuře.

Svobodné vzdělávání je výbornou alternativou pro někoho, komu tradiční systém vzdělávání nevyhovuje, některé děti se v tradičních školách trápí, pro jiné zase svobodné vzdělávání není vhodné a dá raději přednost tradičnímu, kde je určitá jistota a předem stanovená pravidla, co a jak se budou děti učit. Z mých návštěv Svobodné školy Praha jsem se dozvěděla, že svobodné školy vyhledávají především rodiny, které jsou složené z více kultur, a tradiční systém jim nějakým způsobem nevyhovuje.

Na základě zjištěných skutečností jsem přesvědčená, že svobodné školy jsou přínosem jak pro děti a jejich rodiče, tak pro kulturu a vzdělání celé společnosti. Ale je ještě dlouhá cesta k tomu, aby byly školy státem akceptovány a zaujímaly své místo v kultuře. Z hlediska funkčnosti školy z mého pohledu naplňují své poslání. Děti jsou na škole spokojené, jsou si plně vědomy vlastní odpovědnosti a se svobodou umí pracovat. Dokáží si rozvrhnout svůj den, protože vědí, co se potřebují naučit a postupně z nich vyrůstají kreativní, vyspělí a plnohodnotní jedinci. Avšak jednoznačný závěr o úspěšnosti a fungování svobodného vzdělávání nelze učinit, jelikož dosavadní výsledky jsou stále nedostačující. Doporučuji toto téma dále prozkoumat a věnovat mu pozornost, jelikož je důležité o něm mluvit nahlas a naslouchat dětské spokojenosti.

Tradiční školy by měly projít určitým vývojem, jak ze strany vztahu mezi učitelem a žákem, tak z té strany, aby se mohly děti určitým způsobem více zapojovat do rozhodování a fungování školy. Měly by přistupovat k dětem individuálně a naslouchat jejich potřebám. Tak jako je potřeba se neustále zdokonalovat a vzdělávat, tak je potřeba neustále zdokonalovat přístup ke vzdělávání.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BRITTENDEN, W. *Summerhill – příběh první demokratické školy na světě*. In: Youtube [online]. Zveřejněno 14. 6. 2013. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2Shah1Ulf98>
- BURIK, Anthony., REISS, Connie. *The Challenge of Educational Freedom. Sudbury Valley School: Featured Essays*, Sudbury Valley School [online]. 2012 Dostupné z: <http://www.sudval.com/essays/062012.shtml>
- GRAY, Peter. *Svoboda učení*. Praha: www.scio.cz, s.r.o, 2012. ISBN: 978-80-7430-093-6.
- GRAY, Peter. *Svoboda učení: jak nechat děti rozhodovat o svém vzdělávání*. Druhé, rozšířené vydání. Přeložil Jiří KOŠÁREK, přeložil Pavel KŘENEK, přeložila Martina LINHARTOVÁ, přeložil Lenka PIZÚROVÁ, přeložil Jan TICHÝ. Praha: PeopleComm, 2016. ISBN 978-80-87917-17-6.
- GRAY, Peter. *Proč jsou školy takové, jaké jsou I: Stručná historie vzdělávání*, SvobodaUčení.cz [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/clanek/strucna-historie-vzdelavani/>
- GRAY, Peter. *The Culture of Childhood: We've Almost Destroyed It. Freedom to Learn*, Psychologytoday.com [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/blog/freedom-learn/201610/the-culture-childhood-we-ve-almost-destroyed-it>
- GRAY, Peter. *A Brief History of Education*, Psychologytoday.com [online]. 2008. Dostupné z <https://www.psychologytoday.com/us/blog/freedom-learn/200808/brief-history-education>
- GRAY, Peter. *Sebeřízené vzdělávání – unschooling a demokratické školy*, SvobodaUčení.cz [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/clanek/seberizene-vzdelavani/>
- GRAY, Peter and FELDMAN, J. *Patterns of age mixing and gender mixing among children and adolescents at an ungraded democratic school*, Wayne State University Press [online]. 1997, s. 67-86. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/23093728>

- GRAY, Peter. překl. KOŠÁREK, Jiří. *Děti se vzdělávají samy IV: Lekce ze Sudbury Valley*, SvobodaUčení.cz [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/clanek/deti-se-vzdelavaji-samy-4/>
- GREGER, David a Věra JEŽKOVÁ. ed. *Školní vzdělávání: zahraniční trendy a inspirace*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1313-0.
- GUTEK, Gerald. *An historical introduction to American education*. Kindle Edition, 2nd edition: 1991. ISBN 978-1577667520.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.
- HOFFMAN, T. Self-regulation: The key to successful students? Education.com [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.education.com/pdf/self-regulation-children/>
- HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Praha: Mladá fronta, 1971. Ypsilon (Mladá fronta), sv. 13.
- KANTOROVÁ, Jana. *Vzdělávání, vzdělání, vyučování, učení – základy pedagogické kategorie ovlivňující výchovný proces*, Wkonline.cz [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.wkonline.cz/ao/cs/novinky/detail/?id=2081>
- MULHERN, James. *A history of education: A social interpretation*. Hardcover 2nd edition: 1959. ASIN B00JCVDG04.
- Národní vzdělávací fond, o. p. s., (Vydáno s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Evropského společenství v rámci programu Leonardo da Vinci.). *Vzdělávací systém České republiky*, Ústav pro informace ve vzdělávání a Český statistický úřad [leták]. 2. vydání, Praha, 2006. ISBN 80-86728-29-3. [cit. 13. 3. 2018]. Dostupné z: http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/euroguidance/cz/vzdelavaci_system_2006.pdf
- NEILL, Alexander Sutherland, LAMB, Albert. ed. *Summerhill: příběh první demokratické školy na světě*. Druhé vydání. Přeložil Viktor JUREK. Praha: PeopleComm, 2015. ISBN 978-80-87917-16-9.
- PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorové lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

- PLATÓN, *Ústava: Kniha VII.* 3. opr. vydání. Praha: Oikoymenh, 2001. ISBN 80-7298-024-6.
- POL, Milan, Milada RABUŠICOVÁ a Petr NOVOTNÝ. *Demokracie ve škole.* Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4210-9.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika.* Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Emil, čili, O vychování.* Praha: Dědictví Komenského, 1910.
- SINGER, Helena. *Freie Schulen: eine weltweite Bewegung. In Summerhill: Antiautoritäre Pädagogik heute. Ist die freie Erziehung tatsächlich gescheitert?* Weinheim und Basel: Beltz 1997.
- SPIPKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR.* Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-942-9.
- STRACENÝ, Josef. *Společnost a vzdělávání.* Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta: 2014. ISBN 978-80-7290-651-2.
- SUDBURY VALLEY SCHOOL. *The Sudbury Model* [online]. Dostupné z: http://www.sudval.com/01_about_01.html
- SVOBODA Učení. *Sudbury školy: dokument,* Svoboda.Učení.cz: Videa [online]. 23. prosince 2013. Dostupné z: <http://www.svobodauceni.cz/clanek/sudbury-skoly>
- ŠTRYNČLOVÁ, Gabriela. *Summerhill: model antiautoritativní výchovy.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003. ISBN 80-7194-541-2.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Rozdíly mezi tradičním a svobodným vzděláním	32
Tabulka 2 Summerhill základní body.....	37
Tabulka 3 Rozhovor1	51
Tabulka 4 Rozhovor 2	53
Tabulka 5 Rozhovor 3	55